

זרקור מיוחד למלאת יובל למלחמת ששת הימים

מונחון ששת הימים

כתב: סא"ל (במיל') בעז זלמנוביץ

המחלקה להיסטוריה

עריכה לשונית: ע"ץ ספי שפר

חברי מערכת: אל"ם (במיל') ד"ר יגאל אייל

סא"ל רות ויסמן

סרן (במיל') גיא קליסקי

הקדמה

השנה אנו מציינים יובל למלחמת ששת הימים ; מלחמה קצרה בזמן, אך בעלת השפעה מכרעת על המלחמות שאחריה, כפי שהיא עצמה הייתה תוצאה של המלחמות שלפניה. זו המלחמה ששינתה את מהלכה של ההיסטוריה, ולא רק שלנו.

במשך שישה ימים נלחם צה"ל בשלושה צבאות אויב, ויכול להם. הגם שרבות נכתב על הניצחון הגדול והלא מובן מאליו, הרי הזמן החולף השכיח סיבות, תהליכים, קרבות, אירועים, לקחים, מפקדים ולוחמים. המחלקה להיסטוריה מחויבת להביא לידיעת מפקדי צה"ל וחייליו את כל אלה, ויותר מכך, כדי לעורר מחדש את העניין במלחמה הזו – נדבך חשוב בהיסטוריה של מדינת ישראל ושל צבאה.

זרקור היסטורי זה הוא השמיני בסדרה של ספרים ומחקרים, שמפרסמת המחלקה להיסטוריה במהלך השנה על אודות מלחמת ששת הימים.

המחלקה להיסטוריה הוציאה השנה לאור, עבור הציבור הרחב, חמישה כרכים המהווים את ההיסטוריה הרשמית של צה"ל במלחמת ששת הימים: "סופת אש במדבר – המערכה בזירה המצרית"; "לכבוש את ההר – המערכה בזירה הירדנית"; "להסיר את האיום – המערכה בזירה הסורית"; "מִשְׁבָּרֵי ים – המערכה בזירה הימית"; ומהדורה חדשה של "מלחמה בשלוש חזיתות", שנכתב על-ידי סא"ל (במיל') ד"ר שמעון גולן, העוסק בפעולות הפיקוד העליון במלחמה.

זרקור זה הוא מונחון קצר של מלחמת ששת הימים, והוא כולל בתוכו את מרבית המקומות שבהם התנהלו הקרבות, את היחידות המשתתפות, את המפקדים הבכירים, את מקבלי עיטור הגבורה ומונחים נוספים המוזכרים בספרים על אודות מלחמת ששת הימים.

אל"ם (במיל') ד"ר יגאל אייל

רמ"ח ההיסטוריה

אבו טור – שכונה חצויה בירושלים, מדרום לעיר העתיקה, התחומה מצפון על-ידי גיא בן הינום, ממערב על-ידי דרך חברון ומתחם הרכבת, ומדרום על-ידי מרחב ארמון הנציב. השכונה שוכנת במרומי גבעת אבו טור, שגובהה 777 מ' מעל פני הים. בשנים 1948-1967 הייתה השכונה חצויה בידי "הקו העירוני", לאחר שחלקה העליון המערבי נכבש על-ידי ישראל, ואילו החלק התחתון נותר בשליטת ירדן. במלחמת ששת הימים נכבשה על-ידי גדוד 163 מחטיבה 16 בבוקר ה-6 ביוני. בקרבות אבו טור נפלו 16 חיילי צה"ל.

אבו עגילה – מתחם מצרי בחצי-האי סיני מול ניצנה, על הציר למרכז סיני. היווה זירת קרבות במלחמת העצמאות, במבצע "קדש" ובמלחמת ששת הימים. לפני המלחמה הוחזק על-ידי דיוויזיה 2 המצרית ונכבש על-ידי אוגדה 38. בקרבות על מתחמי אום כתף-אבו עגילה נפלו 30 מחיילי צה"ל.

אבו רודס – יישוב בחצי-האי סיני, לחוף מפרץ סואץ, בצד הכביש מתעלת סואץ אל א-טור ומפרץ שלמה. במקום נתגלו מרבצי נפט גדולים בים וביבשה. את הנפט הפיקה חברת הנפט הלאומית של מצרים בשיתוף עם חברה איטלקית. במלחמת ששת הימים הופצצו מכלי הנפט על-ידי חיל האוויר, והמקום נכבש על-ידי כוח "אורים" ב-10 ביוני.

אבירם מנחם (מן) (1927–2015) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבת השריון 60 באוגדה 84. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, מפקד הכוחות ברצועת עזה ובצפון סיני.

אבן יעקב (ג'קי) (1933) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, סמח"ט 520; במהלכה מונה למפקד החטיבה, בעקבות הדחתו של אלי"ם אלחנן סלע. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד המכללות.

אבנון אהרון (1926–2006) – במלחמת ששת הימים, אלי"ם, מפקד חטיבה 9 באוגדה 36. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, ממונה על ההסברה (1974).

"אבשלום", רקטה – כינוי לרקטה המפזרת מוץ להטעיית מערכות מכ"ם בחיל הים. נורתה לראשונה בלחימה במלחמת ששת הימים על-ידי אח"י "יפו" ב-6 ביוני, בקרבת פורט סעיד.

"אגוז", סיירת – יחידת הסיור של פיקוד הצפון, שהוקמה ב-1963 ופורקה ב-1974. במלחמת ששת הימים פעלה תחת פיקוד חטיבה 8 בקרבות לכיבוש מרחב קלע ומרחב קוניטרה ברמת הגולן.

אדם יקותיאל (קותי) (1927–1982) – במלחמת ששת הימים, אלי"ם, מפקד חטיבת החי"ר 99 באוגדה 38. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, סגן הרמטכ"ל וראש אג"ם. נהרג במלחמת לבנון הראשונה.

אדן אברהם (ברן) (1926–2012) – במלחמת ששת הימים, אלי"ם, סגן מפקד אוגדה 31. מפקד גיסות השריון ואוגדה 162 במלחמת יום הכיפורים. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, נספח צה"ל בווינגטון.

אוי"ם, כוח החירום של ה – כוח חירום שהוקם בהחלטת עצרת האוי"ם לאחר מבצע "קדש" (1956), והוצב בסיני וברצועת עזה על מנת לפקח על הפסקת האש. הכוח פונה ממצרים על-פי דרישת נשיא מצרים, נאצר, ב-19 במאי 1967.

אוגדה – בתקופת מלחמת ששת הימים, עוצבת שדה משימתית המאגדת בתוכה כמה חטיבות ויחידות מחילות שונים, לצורך משימה מוגדרת (האוגדה הקבועה נוצרה לאחר מכן). למפקדות האוגדה היו גופי אג"ם וקשר קבועים, לצורך משימה צוותו אליה בהתאם כוחות. במלחמת ששת הימים היו ארבע מפקדות אוגדה בצה"ל:

1. **אוגדה 31** – במלחמת ששת הימים, בפיקודו של אלוף אברהם יפה, לחמה במרכז סיני.
2. **אוגדה 36** – במלחמת ששת הימים, בפיקודו של אלוף אלעד פלד, לחמה בצפון השומרון ובדרום רמת הגולן;
3. **אוגדה 38** – במלחמת ששת הימים, בפיקודו של אלוף אריאל שרון, לחמה במרכז סיני;
4. **אוגדה 84** – במלחמת ששת הימים, בפיקודו של אלוף ישראל טל, לחמה ברצועת עזה ובציר הצפוני של סיני.

אוגוסטה ויקטוריה – מתחם אשר הוקם על-ידי וילהלם השני, קיסר גרמניה, בראשית המאה ה-20 והנקרא על שם אישתו. המתחם, המשתרע על כ-80 דונם על כתף הר הזיתים, כולל כנסייה מפוארת וכן אכסניית צליינים, שנועדה גם לגרמנים תושבי הארץ. כיום,

האכסניה משמשת בית חולים. המתחם שולט על העיר העתיקה ממזרח. במלחמת ששת הימים נכבש על-ידי חטיבה 55 ב-7 ביוני, כשלב מקדים לכניסה לעיר העתיקה.

"אוכף", תכנית – תכנית של פיקוד הצפון להיערכות מוגברת של כוחות חי"ר, שריון וחת"ם בגבול עם סוריה, שהתבצעה בעקבות תקרית 7 באפריל 1967, בה הופלו שישה מטוסים סוריים, כדי למנוע פעילות עוינת סורית נגד היישובים שלאורך הגבול.

אום כתף, מתחם – גבעה בצפון סיני ליד כביש ניצנה–אבו עגילה, חלק ממתחם אבו עגילה במלחמת סיני ובמלחמת ששת הימים, שבמהלכה נכבש על-ידי אוגדה 38. בקרבות על מתחמי אום כתף–אבו עגילה נפלו 30 מחילי צה"ל.

אוסה, ספינה – ספינת טילים תוצרת ברה"מ, שפותחה בראשית שנות ה-60 מטרפדת P-6 והייתה בשירות הצי המצרי והצי הסורי במלחמת ששת הימים, נושאת טילי סטיקס. לפי הערכות, בעת המלחמה עדיין לא היו ספינות אלה מבצעות ולכן לא ירו טילים. לאחר המלחמה, ב-21 באוקטובר 1967, הן הטביעו את אח"י "אילת" מול חוף פורט סעיד.

אורגאן (Ouragan), מטוס – מטוס תקיפה חד-מושבי תוצרת צרפת, שרכש חיל האוויר ב-1956 ושימש במלחמת ששת הימים. כ-51 מטוסי אורגאן השתתפו במלחמה, מהם הופל אחד בקרב אוויר–אוויר ותשעה מאש נ"מ. מהירותו המרבית: 900 קמ"ש. חימוש: ארבעה תותחי 20 מ"מ, רקטות ופצצות.

"אורים", תכנית וכוח – שם תכנית ההשתלטות על שרם א-שיח' ב-7 ביוני 1967. בכוח השתתפו כוחות מונחתים במסוקים ובמטוסי תובלה מחטיבה 35 ומיחידה 269, נחתות וסירות חיל הים בפיקוד קצנ"ר.

אות המערכה – אות שהוענק לכל אלה ששירתו בצה"ל בתקופת מלחמת ששת הימים. צבעי האות: כחול, לבן, תכלת ובתווך פס תכלת דק.

אזורים מפורזים – אזורים שבהם נאסר להציב כוחות צבא על-פי ההסכמים שנקבעו בין מדינות ערב לישראל בסיום מלחמת העצמאות. אזורים אלה נקבעו עם מצרים, ירדן וסוריה.

אי-אם-אל 90 (אמ"ל), שריונית – שריונית צרפתית שהייתה בשירות יחידת "דוכיפת". צוות של שלושה הפעיל תותח נ"ט 90 מ"מ, שירה פגזי מטען חלול, ושני מקלעי 0.3. השריונית הייתה בעלת מנוע בנזין של 85 כ"ס מקורר אוויר, ומהירותה על הכביש 90 קמ"ש. היה לה שריון בעובי 15 מ"מ ומשקלה היה 5.5 טונות. השתתפה במלחמת ששת הימים ובמבצע כראמה, ולאחר מכן הוצאה מהשירות.

אייל שמואל (1922-2008) – במלחמת ששת הימים, אלוף, ראש אגף כוח האדם. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל.

אילון אברהם (לנטש) (1928-2010) – ראש ענף היסטוריה במטכ"ל בתקופת מלחמת ששת הימים, ולאחר מכן ראש המחלקה להיסטוריה עד לאחר מלחמת יום הכיפורים. בתקופתו נכתבו המחקרים הרשמיים של צה"ל על המלחמה.

איליושין 14 (איל-14), מטוס – מטוס תובלה דו-מנועי תוצרת ברה"מ, שהופעל בחילות האוויר של מצרים וסוריה. בעל יכולת נשיאה של 26 חיילים על ציודם. מהירותו המרבית 400 קמ"ש, והוא בעל טווח של 3,200 ק"מ.

איליושין 28 (איל-28), מטוס – מפציץ טקטי תוצרת ברה"מ, שהופעל בחילות האוויר של מצרים, סוריה ועיראק. מהירותו המרבית 930 קמ"ש, והטווח המרבי עם שתי טונות פצצות הוא 1,100 ק"מ. חימוש: שני תותחי 20 מ"מ או 23 מ"מ בחזית ושני תותחים דומים בצריח הזנב; ארבע פצצות 500 ק"ג או 12 פצצות 250 ק"ג.

"אילת", ספינה – משחתת מדגם זט (Z), ששירתה בחיל הים מ-1955. נפחה 1,710 טון, מהירותה המרבית 35 קשר; הייתה חמושה בארבעה צריחי תותחי 4.5 אינץ', תותחי נ"מ 40 מ"מ ומטולי פצצות עומק. במלחמת ששת הימים שימשה כאוניית הדגל של חיל הים. לאחר המלחמה, ביולי, השתתפה בהטבעת טרפדות מצריות בקרב רומני. ב-21 באוקטובר טובעה על-ידי טילי סטיקס מול פורט סעיד.

איסמעיליה – עיר ממערב לתעלת סואץ, בקצה הצפון-מערבי של אגם תמסח.

איתן רפאל (רפול) (1929-2004) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבת הצנחנים הסדירה 35, נלחם בראשה בקרבות רפיח, עזה וח'אן יונס, עד שנפצע קשה בראשו ברומני. תפקידו האחרון בצה"ל: רב-אלוף, הרמטכ"ל ה-11 (1978-1983).

אלואט 2, מסוק – מסוק לשימוש כללי תוצרת צרפת. האלואט 2 הראשון הגיע לחיל האוויר ב-1957 כתרומה. לאחר מכן, הגיעו מסוקים נוספים. בזמן מלחמת ששת הימים, שימש מסוק אלואט אחד להובלת מפקדים לשטח.

אלטון שלמה (1927-1967) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד בה"ד 1 וקצין אג"ם פיקוד הדרום במינוי חירום; נפצע ברצועת עזה (ב-6 ביוני) ומת מפצעיו ב-22 ביוני 1967. היה הקצין הבכיר ביותר שנהרג במלחמה.

אלכסנדריה, פעולת – עיר נמל גדולה במצרים, השוכנת סמוך לשפך הזרוע המערבית של דלתת הנילוס. במלחמת ששת הימים שימש הנמל כנמל הראשי של הצי המצרי. בליל 5-6 ביוני פשטו שלושה צמדי צוללים לוחמים של שייטת 13 על הנמל. הפעולה נכשלה, והלוחמים שלא הצליחו לחזור לצוללת נפלו בשבי המצרי ושוחררו לאחר כשבעה חודשים.

אלמוג זאב (1935) – במלחמת ששת הימים, רס"ן, מפקד כוח שייטת 13 בפעולת פורט סעיד. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד חיל הים (1979-1985).

אלעזר דוד (דדו) (1925-1976) – במלחמת ששת הימים, אלוף פיקוד הצפון. תפקידו האחרון בצה"ל: רב-אלוף, הרמטכ"ל ה-9 (1972-1974).

אל-עריש – עיר בצפון חצי-האי סיני, לחופי הים התיכון. בתקופת מלחמת ששת הימים היו בה כ-31,000 תושבים. נכבשה על-ידי אוגדה 84 ב-6 ביוני. בקרבות במרחב אל-עריש נפלו 14 מחיילי צה"ל.

אמיתי אליעזר (1925-2013) – במלחמת ששת הימים, אל"ם מפקד חטיבת מחוז 16. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל.

אמכ"ס 13 (AMX), טנק – טנק סיור קל מתוצרת צרפת. צה"ל קלט את ראשוניו ב-1956. האמכ"ס היה בעל צללית נמוכה, צריח גדול וקצב אש מהיר, שנבע מטעינה אוטומטית ונוחות תפעול יחסית. משקלו 14.5 טון, בעל מנוע של 250 כ"ס וטווח פעולה של 335 ק"מ. חימוש: תותח 75 מ"מ, מקלע מקביל ומקלע נ"מ של 7.62 מ"מ. במלחמת ששת הימים השתתפו בשירות צה"ל 178 טנקי אמכ"ס (בחטיבות 14, 60, 37, בגש"פ 86 ובכוח "אשכולות").

אפרת יונה (1926-1993) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבה 1. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד פיקוד המרכז (1973-1977).

"אקרובט", תכנית – תכנית פיקוד המרכז לתגבור הכוח בהר הצופים על-ידי פלוגת חי"ר מבה"ד 1, שתונחת על ההר במסוקים. התכנית הופצה ב-26 במאי 1967.

אראל שלמה (1920) – במלחמת ששת הימים, אלוף, מפקד חיל הים. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל.

ארמון הנציב – בניין שהוקם בדרום ירושלים על-ידי הבריטים לשמש כמעונו של הנציב העליון הבריטי בארץ ישראל. הבניין יושב על גבעה בגובה 820 מ' וחולש על ירושלים העתיקה מדרום ועל הציר לבית-לחם. בבוקר ה-5 ביוני כבשו הירדנים את הארמון וכלאו בו את אוד בול, ראש המטה של כוח האו"ם. בצהרי היום נכבש המקום מידי הירדנים על-ידי גדוד 161 ופלוגת הסיור מחטיבה 16.

אש נ"ס (נגד סוללה) – אש ארטילרית או אווירית, המופעלת כנגד סוללות הארטילריה של האויב.

אשכול לוי (1895-1969) – במלחמת ששת הימים, ראש ממשלת ישראל; שימש כשר הביטחון במהלך תקופת הכוננות, עד שהוחלף ב-2 ביוני על-ידי משה דיין.

אשכולות זאב (1924) – במלחמת ששת הימים, סא"ל במילואים, מפקד כוח "אשכולות".

"אשכולות", כוח – כוח מטכ"לי, בפקודו של סא"ל זאב אשכולות, שהורכב בתקופת הכוננות ויועד לנחות באזור אל-עריש, במקביל להצנחת חטיבה 55 בעורף המערך המצרי. הכוח כלל שתי פלוגות אמכ"ס-13, מחלקת נגמ"ש, סוללת "תגר" וסוללת מכמ"ט 120 מ"מ. ב-5 ביוני פורק הכוח.

אשף, טיל – כינוי לטיל נ"ט אס-אס 10 מתוצרת חברת 'נורד' הצרפתית, שהיה בשימוש צה"ל בשנות ה-60. זהו טיל מונחה תיל, בעל ראש נפץ וחנ"ם במשקל 5 ק"ג, בתצורת מטען חלול, החודר 420 מ"מ פלדה. הטווח שלו 300 מ' עד 1,600 מ'.

בול אוד (1991-1907) – גנרל נורווגי, שימש כראש מטה הארגון לפיקוח על הפסקת האש של האו"ם (UNTSO) בשנים 1970-1963.

בונגלור – מטען חבלה בצינור ארוך, שנועד לפריצת גדרות תיל, שדות מוקשים וכדומה.

בוצר אברהם (2012-1929) – במלחמת ששת הימים, מפקד זירת ים סוף (במינוי חירום). בתפקידו זה היה מפקד הכוח שהשתלט על שרם א-שיח' ללא קרב. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד חיל הים (1972-1968).

בזק צלילה – מיכל המאפשר צלילה מיידיית ב"חזיר".

בי.טי.אר (BTR) – נושא גייסות (נגמ"ש) סובייטי. מספר דגמים שלו שירתו בצבאות סוריה ומצרים במלחמת ששת הימים.

ביידץ אורי (1927) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד כוח חטיבתי באוגדה 38 – כוח "אב". תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, מח"ט 99 במלחמת יום הכיפורים.

ביר גפנפה (רפידים) – מרחב של מחנות ושדה תעופה צבאי במרכז החלק המערבי של סיני, כ-80 ק"מ מזרחית מתעלת סואץ, שנבנה על ידי

הצבא המצרי לאחר 1956. שדה התעופה הותקף במסגרת מבצע "מוקד", והושמדו בו עשרות מטוסים ומסוקים. במלחמת ששת הימים ישבה במרחב זה חטיבת השריון 3 המצרית. ב-7 ביוני נכבש המרחב על-ידי אוגדה 84 באמצעות חטיבות השריון 60 ו-7. בקרבות לכיבוש ביר גפגפה נפלו 20 מחיילי חטיבה 60.

ביר תמדה – צומת כבישים במערב סיני, המחבר בין ציר האורך (מצפון-מזרח לדרום-מערב) מביר חסנה (41 ק"מ מביר תמדה) לצומת פרקר שממזרח למעבר המיתלה (28 ק"מ) ובין ציר הרוחב היוצא מביר תמדה וממשיך לכיוון צפון-מערב לכיוון ביר גפגפה (45 ק"מ). צפונית-מערבית לצומת הקימו המצרים באמצע שנות ה-60 את שדה התעופה ביר תמדה, ובאזור היו פרוסים בסיסי שריון מצריים. במלחמת ששת הימים ב-7 ביוני 1967 נכבש המרחב על-ידי חטיבה 200.

בית הספר לשוטרים – מבנה שנבנה על-ידי ממשלת המנדט על מנת לשמש כבית ספר לשוטרים. שוכן בסמוך אל הר הצופים; חלק מהמתחם המבוצר הירדני, שכלל גם את גבעת התחמושת. במלחמת ששת הימים הגנה על המתחם פלוגת חיל רגלים ירדנית מוגברת מגדוד אל-חוסיין. ב-6 ביוני נכבש המתחם על-ידי גדוד 66 מחטיבה 55 יחד עם כיבוש גבעת התחמושת. בקרב נפלו 15 חיילי צה"ל.

בל-47, מסוק – מסוק קישור קל מתוצרת ארה"ב, שנרכש על-ידי חיל האוויר בתחילת שנות ה-60 לצורך תצפית, סיור וקישור. הגיע לארץ

בספטמבר 1965. במלחמת ששת הימים היו במצבת חיל האוויר 13 מסוקי בל-47, ששירתו בתפקידי סיור וקישור.

בן-אמיתי ישראל (1922-2011) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, קצין התותחנים הראשי (1961-1968). זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל.

בן-ארי אורי (1925-2009) – במלחמת ששת הימים, אל"ם במילואים, מפקד החטיבה הממוכנת 10. מונה לתפקיד ב-1 ביוני 1967.

בן-חנן יוסי (1935) – במלחמת ששת הימים, סרן, קמב"ץ חטיבה 7. תמונתו – מניף רובה קלצ'ניקוב בתוך מימי תעלת סואץ – הופיעה בשער המגזין LIFE, לאחר המלחמה. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד המכללות (1990-1994).

"בני אור", תכנית – כינויה של התכנית התלת-שנתית להתעצמות צה"ל בשנים 1964-1967. לאחר מלחמת ששת הימים היה לכינויה של המלחמה.

בניאס, נמל – עיר השוכנת למרגלות מבצר מרגט בצפון-מערב סוריה, 55 ק"מ מזרח ללסקיה וכ-35 ק"מ מצפון לטרטוס. בעיר נמל נפט, שבו מסוף צינור הנפט המגיע מכיכופ שבעיראק. במלחמת ששת הימים, בליל 5-6 ביוני, תוכננה פשיטה של כוח משיטת 13 על הנמל. הכוח, שהורד מאח"י "נגה", תעה בתנועה לנמל, ומפאת קוצר הזמן נאלץ לשוב על עקבותיו ללא ביצוע המשימה.

בן-נון יוחאי (1924-1994) – מפקד חיל הים (1960-1966). במלחמת ששת הימים פיקד על כוח שנועד לתקוף בנמל טרטוס בסוריה. בן-נון החליט לא לתקוף בליל 5-6 ביוני, אלא בליל המחרת. לבסוף, הפעולה לא בוצעה.

בן-פורת מרדכי (1927) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, סגן מפקד חטיבה 8. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, סגן מפקד גיס.

בן-שוהם יצחק (1936-1973) – במלחמת ששת הימים, סגן מפקד גדוד 63. אחרי פציעת המג"ד, שימש כמפקד הגדוד עד לסוף המלחמה. תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, מפקד חטיבה 188. בתפקיד זה נהרג בקרבות רמת הגולן ב-7 באוקטובר 1973.

בסיס מוצק (firm base) – שטח מוגן, שעליו 'נשען' כוח צבאי שעה שהוא עוסק במבצעים הכרוכים בתנועה רבה. בבסיס המוצק נערכים יחידות חי"ר או חרמ"ש וכן אמצעי נ"ט; בתוכו מתמקמים הדרגים. בסיס מוצק ממוקם, בדרך כלל, בשטח חולש ונשען על מכשולים טבעיים ו/או מלאכותיים.

בר צבי (ברזאני) (1935) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד גדוד הצנחנים 202. תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, מפקד החטיבה המשוריינת 166. לאחר שחרורו, היה מפקד משמר הגבול וראש אגף מבצעים במשטרה בדרגת ניצב.

בר-און אורי (1925-1985) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד גדוד הטנקים 46. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, ראש מטה פיקוד הצפון במלחמת יום הכיפורים.

ברוכין ברוך (1926-1984) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד אגד 212 וקצין הארטילריה של אוגדה 36. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, קצין התותחנים הראשי (1967-1971).

ברטראם, סירה – סירה קטנה ומהירה, אשר שימשה בעיקר לסיור.

"בריה" – מצב כוננות צה"לי (כוננות ב), שעם הכרזתו בוטלו כל החופשות במערך הסדיר, הוחזרו חיילים מחופשות, נפתחו מרכזי גיוס, והחלה היערכות לגיוס יחידות מילואים. ב-18 במאי 1967 הוכרזה כוננות "בריה".

בר-כוכבא משה (בריל) (1930-1992) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד חטיבה 45. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, ראש מנהלת התרגילים.

בר-לב חיים (1924-1994) – במלחמת ששת הימים, אלוף, סגן הרמטכ"ל. מונה לתפקיד זה, שלא היה קודם לכן, במאי 1967. תפקידו האחרון בצה"ל: רב-אלוף, הרמטכ"ל ה-10 (1968-1972).

"ברעם", תכנית – תכנית שהוכנה על-ידי המטכ"ל וחיל הים, לפשיטה ימית של כוחות משייטת 13 על נמלים ובסיסים ימיים בסוריה, לאורך חופי הים התיכון.

בת-קול – שם הקוד למערכת אלינט (elint), שהייתה מותקנת במשחתות בגרסה נסיונית ונועדה לגילוי ולזיהוי מכשירי מכ"ם של האויב במלחמת ששת הימים. נכנסה לשימוש מבצעי אחרי המלחמה.

גביש יהודה (1927-2009) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד החטיבה המרחבית 2. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, נשיא בית הדין לערעורים.

גביש ישעיהו (שייקה) (1925) – במלחמת ששת הימים, אלוף, אלוף פיקוד הדרום. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל.

ג'בל ליבני – הר בחצי-האי סיני, גובהו 464 מ' מעל פני הים, ולידו צומת דרכים חשוב, המחבר את דרך אבו עגילה-רפידים ואת דרך אל עריש-ביר חסנה. באזור הקימו המצרים מערכת מחנות צבא ושדה תעופה. שדה תעופה זה הותקף במסגרת מבצע "מוקד". ב-6 ביוני נלחמה במרחב חטיבה 200. בקרבות שם נפלו תשעה מחייליה וארבעה חיילי צה"ל מכוחות נוספים.

גבע יוסף (1924-2014) – במלחמת ששת הימים, אלוף, נספח צה"ל בווינגטון (1967-1969). זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל.

גבעת האם (תל אבו חנזיר, נ"ג 201) – גבעה בין כפר סאלד לשאר ישוב. מהדרך היוצאת ממנה יצאו כוחות חטיבה 8, ולאחריהם חטיבת "גולני", להתקפה על יעדיהם בכיבוש רמת הגולן ב-9 ביוני 1967.

גבעת המבתר – מוצב של הצבא הירדני בין רמאללה לירושלים. נכבשה על-ידי חטיבה 10 ב-6 ביוני. בקרב נפלו שמונה חיילי צה"ל ו-15 נפצעו.

גבעת הרדאר – גבעה ליד קיבוץ מעלה החמישה, אשר שלטה באש ובתצפית על אזור מעלה החמישה וקריית ענבים. במקום היה בסיס מכ"ם בריטי, וקרבות קשים שכשלו התנהלו לכיבושה במלחמת העצמאות. במלחמת ששת הימים נכבשה ב-5 ביוני על-ידי חטיבה 10.

גבעת התחמושת – מוצב של הצבא הירדני בגבול שכונת פאג'יי בצפון ירושלים. נכבשה ב-6 ביוני על-ידי גדוד 66 של חטיבת הצנחנים 55. בקרב נפלו 21 מחיילי צה"ל ו-71 מחיילי הלגיון הירדני.

גד"ב – גדוד (תותחים) בינוניים.

גד"ש – גדוד (תותחי) שדה.

גדרון משה (1925-2009) - במלחמת ששת הימים, אל"ם, קצין הקשר והאלקטרוניקה הראשי. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, ראש אגף כוח האדם (1974-1976). שימש לאחר מכן כמבקר מערכת הביטחון (1988-2002).

גה"ס – גדוד הספקה.

"ג'יהאד", תכנית – תכנית המגננה הסורית, שהוכנה בקיץ 1966.

גודר שמואל (1917-1989) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד הג"א. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, המזכיר הצבאי של נשיא המדינה.

גונדה – כינוי ליחידה הגדולה מסוללה אך קטנה מגדוד, בדרך כלל שתי סוללות. בתקופת מלחמת ששת הימים שימש המונח בעיקר ביחידות נ"ט, נ"מ ואיכון.

גונן שמואל (גורודיש) (1930-1991) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבה 7. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד פיקוד הדרום במלחמת יום הכיפורים.

גור מרדכי (מוטה) (1930-1995) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבת הצנחנים 55. תפקידו האחרון בצה"ל: רב-אלוף, הרמטכ"ל ה-10 (1974-1978).

גורן שלמה (1918-1994) – במלחמת ששת הימים, אלוף, הרב הצבאי הראשי. שימש בתפקיד זה מ-1948 עד 1971.

גוש – קיצור של גוש הגמ"ר; תורת צה"ל הגדירה: "הגוש הוא עוצבת היסוד במערכת ההגנה המרחבית".

גזית שלמה (1926) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, ראש מחלקת המחקר באמ"ן. לאחר המלחמה מונה ליו"ר ועדת התיאום המדיני-ביטחוני בשטחים שנכבשו. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, ראש אגף המודיעין (1974-1979).

ג'ידי, מעבר – מעבר גבעי-הררי בדרום סיני, בין מעבר המיתלה (בדרום) ובין פתחת רפידיים (ביר גפגפה) הצפונית לו. הדרך מביר חמדה לאגם המר הקטן עוברת במעבר הג'ידי, וקטע תלול בן 5 ק"מ בו נשלט בקלות מהגבעות שמצדדיו. במלחמת ששת הימים נכבש המעבר על-ידי אוגדה 31.

גילון אליהו (עולש) (1922-2014) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, קצין הרפואה הראשי (1963-1967). זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל.

ג'ירדי – מערכים מבוצרים של הצבא המצרי משני צדי הכביש המחבר את רפיח לאל-עריש. במלחמת ששת הימים הוחזקו המערכים על-ידי דיוויזיית החי"ר ה-7. במספר קרבות פרצה וטיהרה חטיבה 7 את המערך בלילה 5-6 ביוני. בקרבות ג'ירדי נפלו 15 מחיילי צה"ל.

גנ"ט – גונדת נ"ט (נגד טנקים).

ג'נין – במלחמת ששת הימים, אחת משתי הערים הראשיות בשומרון. ב-6 ביוני ניהלו פיקוד הצפון ואוגדה 36 קרבות לכיבוש העיר, בהם השתתפו חטיבה 45, חטיבה 37 וחטיבה 9, אשר בידיה נפלה העיר לבסוף. בקרבות על העיר נפלו 16 חיילי צה"ל.

גר"פ – גדוד רפואה.

"גרזון", תכנית (גרזן 64) – תכנית למתקפה נרחבת לכיבוש דרום רמת הגולן ומרחב דמשק בתוך 96 שעות, בשני צירים ובשני מאמצים

אוגדתיים. התכנית הוכנה ב-1964 והייתה בתוקף עד למלחמת ששת הימים.

גרנית ישראל (1930) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד כוח משימה עצמאי באוגדה 84. תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, מפקד בית הספר לקצינים (1967-1968).

"גרנית", כוח – כוח משימה עצמאי תחת פיקוד אוגדה 84, בפיקודו של אל"ם ישראל גרנית. הכוח כלל פלוגת טנקי פטון מגדוד 46, פלוגת טנקי אמכ"ס-13 מחטיבה 60, כוח סיור וכוח תול"ר.

גש"ח – גדוד שירותי חימוש.

גש"פ (גדוד שריון פיקודי) – גדוד טנקים, אשר שימש כעתודה פיקודית. במלחמת ששת הימים היו ארבעה גש"פים בצה"ל:

1. **גש"פ 181** – בפיקוד הצפון עם טנקי שרמן, בפיקוד סא"ל אברהם אלתרמן;
2. **גש"פ 182** – בפיקוד המרכז עם טנקי שרמן, בפיקוד סא"ל יוסף בן מימון;
3. **גש"פ 226** – בפיקוד הדרום עם טנקי שרמן, שפעל תחת פיקוד חטיבה 14 בפיקודו של סא"ל ראובן אורון (אורלינסקי);
4. **גש"פ 86** – בפיקוד הדרום עם טנקי אמכ"ס-13, שפעל תחת פיקוד חטיבה 11 בפיקודו של סא"ל יעקב הדר (פפר).

גשר אלנבי – הגשר הגדול ביותר שעל הירדן, 9 ק"מ מזרחית ליריחו. במלחמת ששת הימים נכבש על-ידי חטיבה 10 בערב ה-7 ביוני, ופוצץ על-ידה למחרת.

גשר בנות יעקב – מגשרי הירדן, סמוך למושב משמר הירדן, בדרך העולה לרמת הגולן. עד מלחמת ששת הימים שימש כנקודת מעבר בין ישראל ובין סוריה. במלחמה נכבש על-ידי חטיבה 3 ב-10 ביוני.

גשר גת שמנים – גשר על נחל קדרון, הנמצא ליד מתחם גת שמנים, מזרחית לעיר העתיקה בירושלים. בערב ה-6 ביוני 1967, כחלק מהתכנית לכיבוש רכס אוגוסטה ויקטוריה, נשלח כוח של פלוגת הסיור של חטיבה 80 וטנקים. הכוח תעה בדרכו, ובגשר נקלע לאש מחומות העיר העתיקה. בקרב החילוץ נהרגו חמישה מחיילי הסיירת ו-18 נפצעו, וכן היו פצועים בקרב צוותי הטנקים.

גשר דמיא (ג'סר אדאמיה, כיום: גשר אדם) – אחד מן הגשרים הגדולים בבקעת הירדן, שהיה עורק תחבורה חשוב בארץ ישראל ההיסטורית, עקב קרבתו לשכם, עמאן, יריחו ובית שאן. במלחמת ששת הימים נכבש הגשר ופוצץ על-ידי חטיבה 45. לאחר המלחמה, עם התגבשות מדיניות "הגשרים הפתוחים", הוחל בהעברת סחורות ליד הגשר ההרוס, בהעברה בין המשאיות בפריקה מגב לגב. בינואר 1968 נבנה במקום גשר ביילי.

גשר הפקק (גשר ש"ן) [שביתת נשק] – גשר מעל נהר הירדן, בחלקו הדרומי של כביש 918, כביש האורך המזרחי של עמק החולה. בזמן

ייבוש החולה, היה במקום סכר שחסם את מי האגם במוצאו הדרומי. בסיום הפרויקט, ב-30 באוקטובר 1957, נפרץ ה"פקק", והאגם והביצות התרוקנו ממימיהם דרך התעלות דרומה. חיל ההנדסה הקים במקום הסכר גשר ביילי, שכונה גשר הפקק על שם הסכר. במלחמת ששת הימים, מוטען הגשר כהכנה לפיצוץ, במקרה של התקפה סורית. פגיעה של פגז גרמה לפיצוץ ולפסילת השימוש בגשר מחשש להתמוטטות. הדבר מנע מעבר טנקים לסיוע בהתקפת גדוד 33 על מרחב דרדרה-תל הילאל ב-9 ביוני 1967.

גת משה (1916-?) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, קצין האספקה הראשי (1966-1969). זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל.

דגן – כינוי לצריח מקלע על גבי רכב נושא נשק (ני"נ), ששולב עם זרקור ומשקפת אינפרא-אדומה. השרביט והדגן שימשו למארבי גבולות.

דה-קסטרו, ספינה – ספינת משמר בשירות הצי המצרי בדחי 120 טון וחמושה במקלעי 14.5 מ"מ.

דויד אהרן (1927-2012) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, קצין הצנחנים הראשי. בתחילה, פיקד על כוח "אורים", שנועד לכבוש את שרם א-שיח'. החליף את רפאל איתן, מח"ט 35, לאחר שנפצע. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, יועץ למורדים הכורדים בעיראק.

"דוכיפת" – יחידת סיור משורינת של חטיבה 35, שפעלה על גבי 14 שריוניות מדגם אמ"ל 90 מתוצרת צרפת. היחידה הוקמה בשלהי 1966

ונועדה לפעול בעורף האויב על-ידי הנחתה באמצעות מסוק סופר-פרלון. משנרכשו השריוניות, התברר שהמסוק איננו יכול לשאת את משקלן – 5.5 טונות, אלא רק 4 טונות. היחידה לחמה במלחמת ששת הימים תחת פיקוד חטיבה 10 והשתתפה בכיבוש מוצבי הפרוזדור ומרחב רמאללה.

דומי חיים (1928-1981) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, קצין החימוש הראשי. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, עוזר ראש אג"א לתפקידים מיוחדים.

דותן, עמק – עמק בצפון-מערב השומרון, העמק הגדול ביותר באזור הרי השומרון. אורכו כ-10 ק"מ ורוחבו כ-3 ק"מ. לעמק חשיבות עקב מיקומו הגבוה יחסית, הצופה על הגליל התחתון, עמק יזרעאל וחבל תענך. ב-5-6 ביוני כבשה חטיבת השריון 45 את מוצבי צבא ירדן והתייצבה על הרכסים הצפוניים של עמק דותן. חטיבת השריון 40 של הצבא הירדני נעה במהלך ליל ה-5-6 ביוני והתייצבה על הרכסים הסוגרים על העמק מדרום בעמדת יתרון על כוחות חטיבה 45. בקרב שהתפתח נפגעו כוחות החטיבה, והתפתח קרב חילוץ. רק בבוקר ה-7 ביוני הצליחה חטיבה 45, בסיוע חיל האוויר, לכבוש את עמדות הירדנים בדרום העמק. בקרב נפלו 15 מחיילי החטיבה.

דיין אריה (בירו) (1927-2006) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מג"ד 129 בחטיבה 8. נפצע בקרב בסיר א-דיב ב-9 ביוני. בתפקידו האחרון, תת-אלוף, קצין הג"א והגמ"ר ראשי (1979-1984).

דיין משה (1915-1981) – במלחמת ששת הימים, שר הביטחון. מונה לתפקיד זה ב-1 ביוני 1967, בעת הקמת ממשלת האחדות.

דן, התקפת – בבוקר ה-6 ביוני תקף כוח סורי מחטיבה 11 את מרחב קיבוץ דן ותל דן. הדבר היה אמור להיעשות כמאמץ הטעיה של תכנית המתקפה הסורית, אך בפועל היו התקפה זו וההתקפה על מוצב דרדרה (ליד גשר הפקק) התקפות הקרקעיות הסוריות היחידות במלחמה. התקפת הכוח הרגלי, שלוותה בטנקים, נהדפה על-ידי מגיני הקיבוץ ואנשי חטיבה 3 (מהגדודים 32 ו-377). למחרת היום ניסו הסורים לשוב על מנת לחלץ את הנפגעים ואת האמל"ח שהושאר, ונהדפו שוב.

דקוטה (דאגלס DC-3), מטוס – מטוס תובלה דו-מנועי מתוצרת חברת דאגלס האמריקאית. במלחמת ששת הימים היו במצבת חיל האוויר עשרה מטוסי דקוטה, ששימשו לתובלת כוחות וללוחמה אלקטרונית.

דרדרה (אשמורה) – היישוב היהודי היחיד בצד המזרחי של אגם החולה, ליד גשר הפקק, בשנות ה-40 וראשית שנות ה-50 של המאה העשרים, ולאחר מכן מוצב צה"ל. ב-6 ביוני תקפו הסורים את המוצב המחלקתי של גדוד 32 מחטיבה 3 בדרדרה, בסיוע אש מהמוצבים שמעליו. כוח בסיוע כוח מגדוד 33 שהגיע למקום מנע את השתלטות הסורים. בבוקר ה-9 ביוני, בעת ההבקעה ברמת הגולן, פרץ גדוד 33 מחטיבה 3 מדרדרה כפעולת הסחה. בקרבות שהתפתחו נכבשו תל הילאל ומוצב דרדרה. 21 מחיילי גדוד 33 בקרבות סביב דרדרה ב-9 יוני.

דרור, מטוס – מטוס תובלה קל מדגם דורנייה (DO-27) שיוצר במפעלי חברת הבת של חברת דורנייה הגרמנית בספרד. הוכנס לשימוש מבצעי ב-1966. במלחמת ששת הימים היו במצבת חיל האוויר עשרה מטוסי דרור ששימשו למשימות סיור, תצפית וקישור אווירי.

דרימר משה (1947-1967) – במלחמת ששת הימים, טוראי בחטיבת "גולני". ב-9 ביוני, במוצב תל פאח'ר, נפגע הזחל"ם שבו נסע טוראי משה דרימר פגיעה ישירה והחל בוער. המפקד הורה לנטוש את הזחל"ם. למרות הפקודה, המשיך דרימר להפעיל את המקלע מתוך הזחל"ם הבוער, כדי לחפות על חבריו. הוא המשיך במתן חיפוי האש עד אשר נשרף בלהבות הזחל"ם. על מעשה זה הוענק לו לאחר מותו עיטור הגבורה.

דרך הפטרולים – דרך עפר צמודה למורדות המערביים של רמת הגולן, ממש על גבול ישראל. נתיב זה חיבר את כל הדרכים והצירים, שמהם אפשר היה לטפס לרמת הגולן, ואיפשר העברת כוחות ביניהם. הנתיב היה מוגבל לתנועה בשל קרבתו לקו הגבול והיותו נשלט באש האויב לכל אורכו, ובשל תנאי השטח הבלתי נוחים (הוא עבר ממש על קצות השלוחות של הרמה, החודרות לתוך עמק החולה). במקביל לדרך הפטרולים הישראלית נעה דרך הפטרולים הסורית.

ה-3 (H-3) - שדה תעופה של חיל האוויר העיראקי סמוך לתחנת H-3 של צינור הנפט. הותקף על-ידי חיל האוויר במלחמת ששת הימים.

הגבעה הצרפתית – מוצב של צבא ירדן בירושלים המזרחית, שנכבש ב-6 ביוני על-ידי חטיבה 10. במוצב התכנסו הלוחמים הירדנים שנמלטו מגבעת המבתר, ולאחר שזו נכבשה החליטו מגיניה ומגיני הגבעה הצרפתית להימלט.

הג"א (הגנה אזרחית) – מפקדה וגופים נוספים בצה"ל שהיו האחראים להגנה הפסיבית על אזרחי מדינת ישראל מפגיעת אויב, במיוחד ירי ארטילרי והפצצות אוויריות.

הגנה מרחבית (הגמ"ר) – מערכת הגנתית המתבססת על היישובים בסָפֶר ובעורפו.

הז מכ"ם – רקטה המכילה מוץ, שאפשרה לכלי שיט קטן או לשחיין להיראות במכ"ם (לצורך חילוץ) למשך דקה או שתיים (תלוי ברוח).

הוד מרדכי (1926-2003) – במלחמת ששת הימים, אלוף, מפקד חיל האוויר. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל (שימש בתפקיד זה עד מאי 1973).

הונאה – החדרת מידע או רושם מגמתי באמצעות פעילות יזומה, כדי להשפיע על המושגים ועל התפיסות של האויב, להוליכו שולל, להביאו לידי הערכה מוטעית של המצב ולגרום לו למעשה או למחדל בזמן מלחמה, מערכה או קרב. במלחמת ששת הימים נעשו מספר פעולות הונאה, ביניהן: "לשון אדומה" ליצירת רושם לריכוז סד"כ ימי במפרץ

אילת; הונאה באזור מרחב סיני הדרומי; וניסיונות הונאה בצפון השומרון.

הורוביץ נתנאל (נתי גולן) (1942-2004) – במלחמת ששת הימים, סגן, מפקד פלוגה בגדוד 129 של חטיבה 8. בקרב לכיבוש קלע נפצע, אך המשיך להילחם ולפקד על הגדוד, על אף שמספר הטנקים הלך ופחת ככל שהגדוד התקדם. בסופו של דבר, נותר עם שני טנקים והחזיק מעמד בקלע עד לחבירת שאר כוחות החטיבה. על פעולות אלה הוענק לו עיטור הגבורה. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, סגן מפקד המפח"ש.

הייפל מוחמד חסנין (1924-2016) – עיתונאי ומדינאי מצרי. בשנים 1954-1974 היה עורך העיתון "אל-אהראם" ושימש כקולו של המשטר וכאחד מאנשי הסוד של הנשיא נאצר.

המצעד הקטן – כינוי של מצעד יום העצמאות ה-19 שצעד בירושלים ב-14 במאי 1967, ובו נודע לרמטכ"ל ולראש הממשלה שהמצרים הכניסו כוחות לסיני. המצעד כונה קטן, משום שסדר הכוחות שבו היה מצומצם, על מנת שלא לפגוע בהסכם הפסקת האש עם ירדן שהגביל את נוכחות כוחות צה"ל בירושלים.

המשולש – כינוי לאזור ממזרח לשרון, במורדות הרי שומרון, שבו מרוכזים יישובים ערביים ישראלים רבים. האזור משתרע לאורך הקו הירוק, בעוברו במורדות המערביים של הרי השומרון.

האנטר, מטוס – מטוס קרב ותקיפה בריטי, שהופעל בחיל האוויר הירדני. כל המטוסים שהיו בירדן במלחמת ששת הימים הושמדו בתקיפות חיל האוויר.

הנקניק, מוצב – מוצב של הלגיון הערבי דרומית לארמון הנציב. כונה מוצב הנקניק בגלל צורתו הארוכה והמעוגלת. מיד לאחר כיבוש ארמון הנציב בצהרי ה-5 ביוני, נכבש על-ידי סיירת חטיבה 16 בסיוע טנקים בזמן קצר וללא אבדות לצה"ל.

"הקו העירוני" – השם שניתן לקטע של הקו הירוק שחצה את ירושלים בשנים 1948-1967. הקו, באורך 7 ק"מ, היה קו גבול זמני לפי הסכם שביתת הנשק עם ירדן, שחילק את העיר. משני צדי הקו פרסו הצדדים ביצורים ומכשולים, ובניינים שונים בעיר לאורך הקו שימשו כעמדות צבאיות.

"הקו השחור" – קו הגבול המזרחי של תחום עיבוד הקרקעות באזור המפורז הדרומי בגבול שביתת הנשק עם סוריה, כפי שסומן בינואר 1963 על-פי הצעת האו"ם. סימון הקו השחור החל בעקבות הצעה מ-1962 להסדר עיבודים חקלאיים על בסיס הסטטוס קוו ששרר באזור המפורז הדרומי (גזרת האון–תל קציר) בפברואר 1961. ישראל נעתרה להצעה, אף שהיה בכך משום ויתור על עיבוד כמחצית מאדמות האזור המפורז. הקו נקרא, לחלופין, קו פון הורן, על שם ראש מטה משקיפי האו"ם. בשל ויכוחים על דיוקו של הקו, לא היה סימונו רצוף.

הר הצופים – הר בתחום ירושלים, הצופה על מרבית שטחה ועל שטח נרחב ממדבר יהודה, כולל ים המלח. גובהו 826 מ' מעל פני הים, וכ-100 מ' מעל העיר העתיקה. לאחר מלחמת העצמאות נשאר מתחם הר הצופים (האוניברסיטה העברית ובית החולים) מובלעת ישראלית. המקום הוחזק על-ידי חיילי צה"ל במדי שוטרים. ב-1954 הוקמה יחידה צבאית ייעודית בשם "יחידת מצוף 247" לשם החזקת הר הצופים. ניתוק ההר היווה דאגה מרכזית של פיקוד המרכז בשנים שלפני מלחמת ששת הימים ובמהלכה. ב-6 ביוני חברו כוחות צה"ל אל ההר.

הראל ברוך (פינקו) (1931) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, סגן מפקד חטיבה 7. על פעולותיו במלחמה עוטר בעיטור המופת. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, מפקד אוגדה 252.

הרוגים (חללים) – במלחמת ששת הימים נפלו 781 מחיילי צה"ל (על-פי מחקר המחלקה להיסטוריה). השיא במספר החללים היה ב-6 ביוני, היום השני של הקרבות – 283 חללים, מתוכם 190 בזירה הירדנית; ב-5 ביוני, היום הראשון של הקרבות, נפלו 205 חיילים, מתוכם 155 בזירת מצרים; ביום החמישי של הקרבות, 9 ביוני, נפלו 105 חללים, מתוכם 97 בזירה הסורית.

הרמה הסורית – כינויה של רמת הגולן מסיום מלחמת העצמאות (1949) עד לסיום מלחמת ששת הימים.

הרפז יוסף (1924-1999) – במלחמת ששת הימים, אל"ם במילואים, החליף ב-6 ביוני את אל"ם משה יטבת מח"ט 4 שנפצע. תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, ראש מטה פיקוד המרכז (עד 1964).

הרצוג חיים (1918-1997) – במלחמת ששת הימים, אלוף במילואים, שימש כפרשן "קול ישראל", ובסיומה מונה למושל הגדה המערבית. שימש בתפקיד זמן קצר מאוד. נשיא מדינת ישראל השישי (1983-1993).

ווטור, מטוס – מפציץ קרב חד-מושבי תוצרת צרפת, שנרכש על-ידי חיל האוויר ב-1958. השתתף במלחמת ששת הימים בתקיפות קרקע. מהירותו המרבית 1,100 קמ"ש, הטווח 1,200 ק"מ, חימוש: ארבעה תותחי 30 מ"מ עם 100 פגזים לתותח, 22 פצצות. במלחמת ששת הימים היו לחיל האוויר 19 מטוסי ווטור שמישים. ב-5 ביוני, במבצע "מוקד", נשאו מטוסי הווטור בעול התקיפות של היעדים המרוחקים ביותר; זאת, בגלל הטווח הגדול שלהם. הם בנו את מעגל הטווחים הרביעי – המרוחק ביותר לתקיפות.

וולוקס – מכשיר המאפן ומיירט שידורי סונאר, המורכב בצוללת.

ויצמן עזר (1924-2005) – מפקד חיל האוויר במשך שמונה שנים (1958-1966); במלחמת ששת הימים, אלוף, עוזר ראש אג"ם. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל. נשיא המדינה השביעי (1993-2000).

ויסלר אורי (1943-1967) – ביום 5 ביוני 1967, בקרב על מוצבי רפיח, שירת סגן אורי ויסלר כמפקד מחלקה בפלוגת הסיוור של חטיבה 7. בעת

ההסתערות על אחד המוצבים נפגע הזחל"ם שלו ממוקש. חלק מהאנשים, ובהם הוא עצמו, נפצעו. על אף זאת, חזר מיד לזחל"ם, הפעיל את המקלע הבינוני וירה לעבר עמדות בטווח קצר ביותר, ופיקד על פינוי הפצועים. בגמר קרב זה סירב להישלח לטיפול והמשיך בביצוע המשימות שהוטלו על יחידתו. על מעשה זה הוענק לו עיטור הגבורה. ב-8 ביולי נפגע מפגז ארטילריה על גדות תעלת סואץ ונהרג.

ורדון דניאל (דני) (1967-1939) – במלחמת ששת הימים, סרן, סגן מפקד יחידת הסיור של חטיבה 7. ב-7 ביוני, בזמן טיהור אל-עריש, שכבו פצועים של היחידה באחת הסמטאות ללא אפשרות לפנותם, משום שרוכזה בו אש אויב מטווח של מטרים ספורים, וכל ניסיון התקרבות לפצועים עלה בקורבנות. סרן דניאל ורדון התנדב לחסל את האויב ולפנות את הפצועים, בידיעה ברורה שבכך הוא מסכן את חייו. תוך כדי פעולה, נפגע ונהרג. על מעשה זה הוענק לו לאחר מותו עיטור הגבורה.

ורדי שאול (1943) – במלחמת ששת הימים, סמל בכוח השריון בפיקודו של סגן נתנאל הורוביץ (נתי גולן) בגדוד 129. השתתף בכיבוש קלע. בלחימה על מערך סיר א-דיב נפצע בפניו ואיבד את ראייתו, אך לא נטש את הטנק. כעבור זמן-מה חזר אליו, חלקית, כושר הראייה, והוא הצטרף להסתערות על קלע. בשלבים האחרונים של הקרב נפגע הטנק שלו פעם נוספת, נדלק, והצוות נפצע. על אף פציעתו, חילץ את צוותו והעבירו למחסה. לאחר מכן, טיהר בראש קבוצת טנקאים, שטנקיהם נפגעו, קבוצת בתים, שמתוכם לחמו חיילים סורים ואירגן את אבטחת אזור הפעולה. הוא הועבר לבית החולים רק לאחר שכוחות אחרים של

החטיבה הגיעו אל היעד הכבוש. על פעולתו בקרב הוענק לו עיטור הגבורה.

זאבי רחבעם (גנדי) (1926-2001) – במלחמת ששת הימים, אלוף, עוזר ראש אג"ם. תפקידו האחרון בצה"ל: מפקד פיקוד המרכז (1968-1973). נרצח ב-2001 בהיותו שר התיירות.

זחל"ם (זחל למחצה) – נושא גייסות משוריינ (נגמ"ש), שחלקו הקדמי נע על גלגלים וחלקו האחורי על זחלים; לרוב, נטול גג וחרכי ירי. שימש להובלת לוחמים ולנשיאת ציוד לחימה.

זט (Z), משחתת – דגם משחתת תוצרת בריטניה. משחתות מדגם זה שירתו בחיל הים הישראלי ("יפו" ו"אילת"), ובצי המצרי. דחי: 2,575 טון; חימוש: ארבעה תותחי 115 מ"מ, שישה תותחי 40 מ"מ, מטולי פצצות עומק; מהירות: 31 קשר; צוות: כ-220 איש.

זיל – משאית מתוצרת ברה"מ, שהייתה בשימוש נרחב בצבאות מצרים וסוריה במלחמת ששת הימים. בעלת מנוע בנזין והינע 6X6, כושר העמסה של 4.5 טונות ו-18 נוסעים.

זרועות קס"א – כינוי לזחל"ם, שממנו פעל קצין הסיוע האווירי (קס"א), ועליו הותקנו מכשירי קשר ייעודיים לעניין.

ח'אן יונס – העיר השנייה בגודלה ברצועת עזה. שוכנת במרחק כ-2 ק"מ ממזרח לחופי הים התיכון, בין הערים עזה ודיר אל-בלח בצפון לבין

רפיח בדרום. במלחמת ששת הימים נכבשה בבוקר ה-5 ביוני על-ידי אוגדה 84. בקרבות במרחב העיר נפלו 20 מחיילי צה"ל.

חוסיין, המלך (חוסיין בן טלאל; 1935–1999) – מלך ירדן בשנים 1952–1999. ב-30 במאי הצטרף להסכם ההגנה עם מצרים, וקיבל פיקוד מצרי על צבאו במסגרת זו.

חוסיין, תכנית – תכנית המגננה של צבא ירדן כנגד מתקפה של צה"ל בתקופה שלפני מלחמת ששת הימים.

"חוסס", תכנית – מבצעי פריסת כוחות והנחת שרשרת מארבים לאורך הגבול למניעת חדירת מחבלים בשנים 1966–1967. במערך "חוסס" שולבו מארבי בטן, אמצעים מיוחדים, טנקים וארטילריה.

חופי יצחק (1927–2014) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, ראש מחלקת המבצעים במטכ"ל. במלחמת יום הכיפורים, מפקד פיקוד הצפון. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, ראש אג"ם. לאחר שחרורו, כיהן כראש המוסד (1974–1982).

חופש שיט – עיקרון מרכזי בחוק הבין-לאומי, החיוני במיוחד למדינת ישראל שגבולותיה היבשתיים היו סגורים על-ידי מדינות ערב. מאז הקמת המדינה הייתה מניעת חופש השיט בגדר "קאזוס פֶּלִי" (עילה למלחמה). סגירת מְצָרֵי טִירָאן ומניעת חופש השיט לאילת וממנה ב-23 במאי הייתה אחת הסיבות שהובילו למלחמת ששת הימים. כדברי ראש אמ"ן, אהרן יריב: "אם ישראל לא תגיב על סגירת המְצָרִים – לא יהיה

עוד כל ערך לאמינותה ולכושר ההרתעה של ישראל. מדינות ערב יפרשו את חולשתה של ישראל כהזדמנות מצוינת להתנכל לביטחונה ולעצם קיומה".

"חזיר" – כלי תת-מימי עשוי פיברגלס, שנועד להובלת עד ארבעה צוללים לוחמים, שהיה בשימוש שייטת 13. משקל הכלי כ-2.5 טונות. עד לאזור היעד נגרר ה"חזיר" על-ידי סירת מנוע מהירה ("ציפור"), ולאחר מכן הוא נע בכוחות עצמו מתחת לפני המים עד ליעדו.

חטיבה – עוצבת תמרון הכוללת שלושה גדודים או יותר, לרבות יחידות מחילות שונים וגופי סיוע קרבי ומנהלתי הקבועים בה או מוקצים לה מהדרג הממונה. החטיבה פועלת במסגרת אוגדה או באופן עצמאי. במלחמת ששת הימים השתתפו החטיבות הבאות:

1. **חטיבה 1 ("גולני")** – במלחמת ששת הימים, חטיבת חי"ר סדירה בפיקוד אל"ם יונה אפרת. לחמה בקרבות צפון רמת הגולן. במהלך המלחמה נפלו 48 מחיילי החטיבה.
2. **חטיבה 10** – במלחמת ששת הימים, חטיבה ממוכנת בפיקוד אל"ם אורי בן-ארי ובהרכב גדוד טנקי שרמן ושני גדודי חרמ"ש. לחמה בקרבות ירושלים ובדרום רמת הגולן. במהלך המלחמה נפלו 40 מחיילי החטיבה.
3. **חטיבה 11** – במלחמת ששת הימים, חטיבת חי"ר בפיקוד סא"ל יהודה רשף. לחמה בקרבות רצועת עזה. במהלך המלחמה נפלו 46 מחיילי החטיבה.

4. **חטיבה 14** – במלחמת ששת הימים, חטיבת ממוכנת בפיקוד סא"ל מרדכי ציפורי, בהרכב גדוד טנקי שרמן ושני גדודי חרמ"ש. לחמה תחת פיקוד אוגדה 38 במרכז סיני. במהלך המלחמה נפלו 22 מחיילי החטיבה.
5. **חטיבה 16** – במלחמת ששת הימים, חטיבת מחוז ירושלים בפיקוד המרכז. מפקדה היה אל"ם אליעזר אמיתי. לחמה בקרבות ירושלים ויהודה. במהלך המלחמה נפלו 41 מחיילי החטיבה.
6. **חטיבה 2** – במלחמת ששת הימים, חטיבה מרחבית בפיקוד הצפון. מפקדה היה אל"ם יהודה גביש. לחמה בקרבות דרום רמת הגולן וצפון השומרון. במהלך המלחמה נפלו שבעה מחיילי החטיבה.
7. **חטיבה 200** – במלחמת ששת הימים, חטיבת שריון במילואים בפיקוד אל"ם יששכר (ישפה) שדמי, בהרכב שני גדודי סנטוריון וגדוד חרמ"ש. לחמה בקרבות מרכז סיני תחת פיקוד אוגדה 31. במהלך המלחמה נפלו 30 מחיילי החטיבה.
8. **חטיבה 3** – במלחמת ששת הימים, חטיבה מרחבית בפיקוד הצפון. מפקדה היה סא"ל עמנואל (מנו) שקד. לחמה בקרבות צפון רמת הגולן. במהלך המלחמה נפלו 43 מחיילי החטיבה.
9. **חטיבה 35** – במלחמת ששת הימים, חטיבת חיר"ם סדירה בפיקוד אל"ם רפאל איתן (רפול), בהרכב שלושה גדודי חיר"ם. לחמה בקרבות רצועת עזה וצפון סיני תחת פיקוד אוגדה 84. במהלך המלחמה נפלו 66 מחיילי החטיבה.
10. **חטיבה 37** – במלחמת ששת הימים, חטיבת שריון במילואים בפיקוד אל"ם אורי רוס, בהרכב גדוד שרמן, גדוד אמכ"ס וגדוד

- חרמ"ש. לחמה בקרבות צפון השומרון וצפון רמת הגולן. במהלך המלחמה נפלו 26 מחיילי החטיבה.
11. **חטיבה 4** – במלחמת ששת הימים, חטיבה מרחבית בפיקוד המרכז. מפקדה, אל"ם משה יטבת (נפצע ב-6 ביוני) הוחלף על-ידי אל"ם יוסף הרפז (נפצע ב-10 ביוני). לחמה בקרבות פרוזדור ירושלים ודרום השומרון. במהלך המלחמה נפלו שניים מחיילי החטיבה.
12. **חטיבה 45** – במלחמת ששת הימים, חטיבה ממוכנת במילואים בפיקוד סא"ל משה בר-כוכבא (בריל), בהרכב גדוד שרמן ושני גדודי חרמ"ש. לחמה בקרבות צפון השומרון ורמת הגולן תחת פיקוד אוגדה 36. במהלך המלחמה נפלו 53 מחיילי החטיבה.
13. **חטיבה 5** – במלחמת ששת הימים, חטיבה מרחבית תחת פיקוד המרכז. מפקדה היה אל"ם זאב שחם. לחמה בקרבות השרון ומרכז השומרון. במהלך המלחמה נפלו שבעה מחיילי החטיבה.
14. **חטיבה 520** – במלחמת ששת הימים, חטיבת שריון במילואים בפיקוד אל"ם אלחנן סלע, ולאחר הדחתו פיקד עליה סא"ל יעקב (ג'קי) אבן, בהרכב שני גדודי סנטוריון וגדוד חרמ"ש. לחמה בקרבות מרכז סיני תחת פיקוד אוגדה 31. במהלך המלחמה נפלו 12 מחיילי החטיבה.
15. **חטיבה 55** – במלחמת ששת הימים, חטיבת חיר"ם במילואים בפיקוד אל"ם מרדכי (מוטה) גור. לחמה בקרבות ירושלים. במהלך המלחמה נפלו 96 מחיילי החטיבה.
16. **חטיבה 60** – במלחמת ששת הימים, חטיבת שריון במילואים בפיקוד אל"ם מנחם אבירם (מן), בהרכב של גדוד שרמן, גדוד

- אמכ"ס-13 וגדוד חרמ"ש. לחמה בקרבות צפון סיני תחת פיקוד אוגדה 84. במהלך המלחמה נפלו 23 מחיילי החטיבה.
17. **חטיבה 7** – במלחמת ששת הימים, חטיבת שריון סדירה בפיקוד אל"ם שמואל גונן (גורודיש), בהרכב גדוד סנטוריון, גדוד פטון וגדוד חרמ"ש. לחמה בקרבות רצועת עזה וצפון סיני תחת פיקוד אוגדה 84. במהלך המלחמה נפלו 66 מחיילי החטיבה.
18. **חטיבה 8** – במלחמת ששת הימים, חטיבה ממוכנת במילואים בפיקוד אל"ם אברהם (אלברט) מנדלר, בהרכב גדוד שרמן ושני גדודי חרמ"ש. לחמה בקרבות דרום סיני וצפון רמת הגולן. במהלך המלחמה נפלו 24 מחיילי החטיבה.
19. **חטיבה 80** – במלחמת ששת הימים, חטיבת חיר"ם במילואים בפיקוד אל"ם דני מט. לחמה תחת פיקוד אוגדה 38 בקרב אום כתף-אבו עגילה ובדרום רמת הגולן. גדודיה לחמו במפוצל ממנה בקרבות רמת הגולן. במהלך המלחמה נפלו 16 מחיילי החטיבה.
20. **חטיבה 9** – במלחמת ששת הימים, חטיבה ממוכנת במילואים בפיקוד אל"ם אהרון אבנון, בהרכב שני גדודי חרמ"ש (ערב המלחמה הייתה בתהליך הסבת טנקים, ולכן לא היו לה טנקים ונגמ"שים). לחמה בקרבות צפון השומרון תחת פיקוד אוגדה 36. במהלך המלחמה נפלו שישה מחיילי החטיבה.
21. **חטיבה 99** – במלחמת ששת הימים, חטיבת חי"ר במילואים בפיקוד אל"ם יקותיאל אדם (קוטי), תחת פיקוד אוגדה 38. לחמה בקרבות מרכז סיני. במהלך המלחמה נפלו 18 מחיילי החטיבה.

חי"ם – חיל משמר.

"חידקל", כוח – כוח הונאה מטכ"לי, שהוקם ערב מלחמת ששת הימים כדי לענות על המיעוט בסד"כ שבידי גוש לכיש ועל היותו חשוף יחסית להתקפה ירדנית אפשרית. ב-2 ביוני הועבר הכוח לפיקוד הצפון.

חיל רגלים משוריין (חרמ"ש) – חיל רגלים אשר נועד לפעול במסגרת יחידות השריון (חטיבות וגדודים), מצויד בנגמ"שים.

"חיפה", משחתת (ק-38) – משחתת האנט (Hunt) שנבנתה ב-1939 עבור הצי הבריטי, ולאחר גלגולים שימשה את חיל הים המצרי ("איברהים אל-אוואל"). נלכדה באוקטובר 1956 במימי מפרץ חיפה והוכנסה לשירות חיל הים. במלחמת ששת הימים שימשה להגנת חופים. יצאה מהשירות ב-1968.

חיר"ם – חיל רגלים מוצנח.

חלקות מריבה – חלקות חקלאיות ומרעה באזורים המפורזים בגבול ישראל-סוריה, שעובדן כחלק מהמאבק על הריבוניות עורר תקריות אשר מגמר מלחמת העצמאות עד מלחמת ששת הימים.

חסדאי יעקב (1938) – במלחמת ששת הימים, רס"ן, סגן מפקד גדוד 202. נפצע פעמיים בקרבות אל-קובה ברצועת עזה וזכה על פעולותיו בקרב בעיטור העוז.

חק"ש – חיל קשישים.

"חרוב", סיירת – יחידת הסיור של פיקוד המרכז בשנים 1966-1974. במלחמת ששת הימים פעלה באזור פרוזדור ירושלים וצפונה, בעיקר תחת פיקוד חטיבה 4.

חרמ"ן – חיל רגלים ממונע.

חרמון, כיבוש – כיבוש - או, ליתר דיוק, הכללת החרמון בשטח ישראל - נעשה ב-12 ביוני 1967. לאחר אישור שר הביטחון, משה דיין, שניתן לאלוף הפיקוד בעת ביקורו ברמת הגולן בלויית מפקד חיל האוויר - ב-11 ביוני בצהריים קיבלה חטיבה 1 הוראה לשגר כוח לתפיסת משלט בפסגת החרמון. מח"ט 1 הטיל את המשימה, ב-12 ביוני בשעה 13:00, על גדוד 13. בפקודתו הטיל המח"ט על הגדוד להשתלט על משלט בפסגת החרמון (נ"ג 2027 בני"צ 22383008), ליד נקודת הגבול מס' 4.

חרצית, מכשיר – כינוי למכשיר ראיית אינפרא-אדום (משקפת). פעלה בשיתוף זרקור גדול עם מסנן אינפרא-אדום. בעלת טווח זיהוי רק"ם כ-400 מ' וצללית רק"ם כ-555-600 מ'.

טופולוב (טו-16), מטוס – מפציץ בינוני לטווח ארוך תוצרת ברה"מ, שהיה בשימוש חילות האוויר של מצרים, סוריה ועיראק. מטוסים רבים כאלה הושמדו על הקרקע בתקיפות חיל האוויר. מטוס מדגם זה הופל באש נ"מ באזור עפולה לאחר שהפציץ בנתניה ב-5 ביוני.

טי-34, טנק – טנק בינוני תוצרת ברה"מ ששימש את צבאות מצרים וסוריה במלחמת ששת הימים. משקל: 32 טון, עובי השריון: 75 מ"מ, טווח התנועה: 300 קמ"ש, חימוש: תותח 85 מ"מ ומקלע 7.62 מ"מ.

טי-43, מקשת – אוניית מיקוש תוצרת ברה"מ שהופעלה בחילות הימיים של מצרים וסוריה במלחמת ששת הימים. דחי: 6,000 טון, מהירות: 17 קשר. חימוש: ארבעה תותחי נ"מ 37 מ"מ, שמונה מקלעי נ"מ 13 מ"מ.

טי-54, טנק – טנק בינוני תוצרת ברה"מ, בעל תותח 100 מ"מ. במלחמת ששת הימים שימש את צבאות מצרים וסוריה. לפי הערכות, איבדה מצרים קרוב ל-300 טנקים כאלה בקרבות.

טי-55, טנק – טנק בינוני תוצרת ברה"מ. דגם משופר של הטי-54. עיקר השיפור היה תוספת של מפנה גזים על הקנה. טנקי טי-55 היו בשירות צבא מצרים במלחמת ששת הימים.

טל ישראל (1924-2010) – במלחמת ששת הימים, אלוף, מפקד גיסות השריון ומפקד אוגדה 84, שפעלה בציר הצפוני של סיני. תפקידו האחרון בצה"ל: סגן הרמטכ"ל במלחמת יום הכיפורים.

טל משה (1947-1967) – במלחמת ששת הימים, סגן, מ"מ בגדוד 202. במהלך הקרב, לאחר שנהרגו המ"פ וסגנו, אירגן משה טל את הכוחות והמשיך לפקד על הקרב ועל פינוי הנפגעים. לאחר שנפצע, הורה לפנות

אחרים תחתיו. פונה ומת מפצעיו ימים אחדים לאחר מכן. על פעולותיו הוענק לו לאחר מותו עיטור הגבורה.

טמיר אברהם (אברהם) (1922-2010) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, עוזר ראש אג"ם. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, ראש אגף התכנון (1974-1979).

"טפר", כוח – כוח עצמאי (גדוד סיור) באוגדה 38, שכונה על שם מפקדו, סא"ל אריה טפר (1926-1996).

טַרְטוּס, נמל – עיר הנמל השנייה בגודלה בסוריה אחרי לטקיה. נמצאת 25 ק"מ מהגבול עם לבנון. במלחמת ששת הימים, בליל 5-6 ביוני, תוכננה פשיטה של כוח שייטת 13 על הנמל באמצעות "חזירים". מפקד כוח המשימה, אלוף יוחאי בן-נון, החליט על דחייתה בשל קוצר זמן לליל המחרת, אך היא בוטלה לבסוף בהחלטת המטכ"ל.

טרפדת (סט"ר) – ספינת מנוע מהירה המצוידת בטורפדות לפגיעה בכלי שיט גדולים. הטרפדות הופעלו במשך קרוב ל-20 שנה, בשנים 1950-1969. הן אורגנו תחילה במסגרת של שייטת: השייטת הקטנה, ואחר כך שייטת 5 ושייטת 15. בהמשך, אורגנו הטרפדות בפלגות: פלגה 912, פלגה 914 ופלגה 915. הספינות הוצבו בבסיסי חיל הים בחיפה ובאילת ובהמשך גם בבסיס חיל הים באשדוד. צוותה של טרפדת מנה 12-15 איש, ומהירותה המרבית הגיעה לכ-40 קשר. במלחמת ששת הימים היו בחיל הים הישראלי תשע טרפדות: שש בפלגה 914-915 בים התיכון –

שלוש טרפדות דיזל ושלוש טרפדות בנזין מתוצרת צרפת, ובים סוף שלוש טרפדות איטלקיות בפלגה 912. הטרפדות השתתפו באבטחת החופים, בליווי כוח המשימה בפורט סעיד (5-6 ביוני) שם השתתפו בקרב נגד סלופ מצרי, ובתקיפת ה"ליברטי" האמריקאית (8 ביוני 1967).

טרפז – כינוי לתצורת סימון של מנחת מסוקים בשטח.

יועץ אווירי – כינוי לנציג חיל האוויר במפקדות וביחידות היבשתיות.

יטבת משה (1923-2013) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבה 4. נפצע ב-6 ביוני. תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, נספח צה"ל ביפן.

יפה אברהם (1913-1983) – במלחמת ששת הימים, אלוף (במילואים), מפקד אוגדה 31 שפעלה במרכז סיני. תפקידו האחרון בצה"ל (1964): אלוף פיקוד הצפון.

"יפו", משחתת (ק-42) – משחתת בריטית מ-1944, שנרכשה על-ידי חיל הים ב-1955 ואף השתתפה בקרב על המשחתת המצרית "איברהים אל-אוואל" ב-1956. במלחמת ששת הימים, שימשה באבטחת החופים והייתה בכוח המשימה לתקיפת נמל פורט סעיד. הוצאה מהשירות ב-1969.

יצחקי ששון (1932) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד גדוד 52 במסגרת חטיבה 14 בקרבות אום כתף-אבו עגילה ובדרך לסואץ. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, רמ"ט פיקוד הדרום ומפקד כוח משימתי בצפון התעלה.

יריב אהרן (1920-1994) – במלחמת ששת הימים, אלוף, ראש אמ"ן. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל (1964-1972).

כוח החירום של האו"ם – כוח או"ם שהוקם על-פי החלטה של עצרת האו"ם ב-4 בנובמבר 1956, יחד עם ההחלטה שקראה לישראל לסגת מסיני ומרצועת עזה לאחר מבצע "קדש". הכוח החזיק עמדות תצפית ופיקוח לאורך הגבול ובשרם א-שיח'. הכוח מנה כ-6,000 חיילים בהקמתו וכ-4,500 בעת פיזורו במאי 1967.

כרמון דוד (1921-1969) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, סגן ראש אמ"ן. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, נספח צה"ל בארה"ב, שם גם נפטר.

לבנה – כינוי להרכב כוח שאיננו תקני, הכולל מספר מרכיבים שונים.

לוי אריה (1933-2013) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד תותחנים של פיקוד הצפון. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, ראש אגף האפסנאות (1974-1978).

לוי אשר (1926) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, שימש כסגן נספח צה"ל במערב אירופה, חזר לשרת כקצין האג"ם בפיקוד הדרום במקומו של אל"ם שלמה אלטון שנפגע. תפקידו האחרון בצה"ל: רמ"ט פיקוד הדרום.

לוי משה (מוישה וחצי) (1936-2008) – במלחמת ששת הימים, רס"ן, מפקד בית הספר לצניחה וללוחמה זעירה. השתתף בכיבוש ראס סודר. תפקידו האחרון בצה"ל: רב-אלוף, הרמטכ"ל ה-12 (1984-1988).

לוי סטלה (1924-1999) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, קצינת הח"ן הראשית. זה היה גם תפקידה האחרון בצה"ל (1964-1970).

לטרו – רכס בעמק איילון, במרחק כ-15 ק"מ מערבית לירושלים. הרכס שולט על הדרך לירושלים, ובו מבנה המשטרה הבריטית. במלחמת העצמאות נכשל צה"ל בכיבוש המרחב השולט על ציר העלייה לירושלים. במלחמת ששת הימים נכבש האזור על-ידי חטיבה 4.

ליאור ישראל (1921-1981) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, המזכיר הצבאי של ראש הממשלה. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל, בדרגת תא"ל (1966-1974).

"ליברטי", ספינה – אוניית ביון אלקטרוני של צי ארה"ב, שהותקפה בטעות על-ידי מטוסי חיל האוויר וטרפדות חיל הים בצהרי ה-8 ביוני 1967, כאשר הפליגה מול חופי אל-עריש. בתקיפה נהרגו 34 ממלחי האונייה, ונפצעו 75.

ליפשיץ איתן (1935) – במלחמת ששת הימים, סרן, מפקד כוח הצוללים בפשיטה על נמל אלכסנדריה. יחד עם חמשת אנשיו נפל בשבי המצרי, בו הם הוחזקו כשבעה חודשים עד לשחרורם. תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, מפקד בסיס אשדוד בתקופת מלחמת יום הכיפורים.

לנר דן (1922-1988) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, רמ"ט פיקוד הצפון. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד אוגדה 210 (במילואים) במלחמת יום הכיפורים.

לסקוב דוד (1903-1989) – במלחמת ששת הימים, ראש "חוליית לסקוב" (יחידת יפת"ח). בין פיתוחיו שהשתתפו במלחמה – מטעני "ל", ששימשו להשמדת עמדות צבא ירדן בחומות העיר העתיקה.

לפר יוסף (1947-2002) – במלחמת ששת הימים, סמל. בקרבות ח'אן יונס, מצא עצמו לבד בטנק ברחובה הראשי. במשך שמונה שעות ניהל "מלחמה פרטית", שבמהלכה נפצע וחילץ עצמו עד לחבירה עם כוחות צה"ל. על פעולתו זו הוענק לו עיטור הגבורה.

"לשון אדומה", תכנית – תכנית הונאה שנועדה, בין היתר, ליצור רושם של ריכוז כוחות במרחב אילת, שיעיד על כוונת צה"ל לבצע התקפה על שרם א-שיח' באוויר, בים וביבשה. זאת, על מנת למשוך כוחות יבשה ואוויר של האויב מגזרת צפון סיני לדרום סיני ולאזור המצרים.

מא"ז – מפקד אזור.

מבצעים מוטסים – בשנים טרם מלחמת ששת הימים רכש צה"ל מטוסים ומסוקי תובלה. במהלך המלחמה בוצעו מספר מבצעים מוטסים, שהעיקריים בהם: הטסת הגדודים 98 ו-57 מחטיבה 80 למרחב אום כתף, הטסת כוח לראס סודר והטסת כוחות למרחב דרום רמת הגולן.

מגח, טנק (פטון) – מהדגמים אם-48-אי-1 ואם-48-2-סי שהשביח חיל החימוש מינואר 1966 לדגם אם-48-אי-3 (בגימטריה 48 – מח, 3-ג). בהשבחה הוחלפו תותח ה-90 מ"מ לתותח חדיש בקוטר 105 מ"מ, מנוע

הבנזין הוחלף במנוע דיזל, והוכנסו מערכות ומנגנונים חדשים נוספים לבקרת האש ולמזקו"ם (מערכת זחלים, קפיצים ומרכובים). פלוגת המגח הראשונה (15 טנקים) נקלטה ב-3 ביוני 1967 בגדוד 79 של חטיבה 7.

מג'מועה – על-פי הבנת צה"ל את המושג מג'מועה לאחר מלחמת ששת הימים ובעקבותיה, מדובר באיגוד יחידות, שמאולתרת עבורן מפקדה מיוחדת שמקומה במדרג הפיקוד זהה למעמד דיוויזיה. המאפיין את המג'מועה היא, בדרך כלל, המשימה המוגדרת שלשמה הוקמה; כלומר, מבנה המג'מועה מותאם לצורכי המשימה המוגדרת.

"מוהל", תכנית – תכנית התקפית של פיקוד המרכז שהוכנה ערב מלחמת ששת הימים, לביצוע מחטף של מוצבי שיח' עבד אל-עזיז ומוצבי הרדאר על-ידי חטיבה 10.

מוזיאון רוקפלר – מוזיאון לארכיאולוגיה שהוקם ב-1938 מצפון לחומות העיר העתיקה. ב-6 ביוני נכבש מבנה המוזיאון על-ידי גדוד 28 מחטיבה 55. מקום המוזיאון היווה נקודת מפתח לכיבוש העיר העתיקה. כדברי מפקד פיקוד המרכז, אלוף עוזי נרקיס, למח"ט 55: "תזכור את העיר העתיקה. אתה מוכרח למשוך ימינה לכיוון מוזיאון רוקפלר, על מנת שאם יהיה צורך ומתי שיהיה צורך, אנחנו נוכל להיכנס אליה".

מוצב הפיקוד העליון (מצפ"ע) – מכלול גופי הפיקוד והשליטה המרכיבים את ארגון הפיקוד העליון ואת חללי העבודה שבהם פועלים

גופים אלו. הרמטכ"ל וגורמי המטה הכללי (המטכ"ל) פועלים במצפ"ע בעת מלחמה.

"מוצרט", תכנית – תכנית מטכ"לית לביצוע מחטפים בפיקוד המרכז: צור באהר וארמון הנציב; מוצבי שיח' עבד אל-עזיז; מובלעת לטרון וח'רבת צופין. הפקודה ניתנה בבוקר ה-5 ביוני 1967. מקומות אלה נכבשו בפועל במסגרת תכנית "פרגול".

"מוקד", מבצע – מבצע השמדת חילות האוויר של מצרים, ירדן, סוריה וחלק מחיל האוויר העיראקי. המבצע החל בשעה 07:14 של 5 ביוני והסתיים בשעות הצהריים של אותו יום. בסיכומו של יום הלחימה הראשון הושמדו כ-70% ממטוסי הקרב וההפצצה של חילות האוויר הללו, מרביתם בשש השעות הראשונות. זה היה מבצע הפתיחה למלחמת ששת הימים.

מוקשי השפעה – מוקשים המופעלים על-ידי ההשפעה המגנטית הלא-ישירה של כלי השיט הנע בקרבתם.

מורתגי עבד אל-מוחסן כאמל (1916-2013) – מפקד הארמיה המצרית בסיני; שימש קודם לכן מפקד כוחות צבא מצרים בתימן.

"מושבה", תכנית – תכנית התקפית של פיקוד המרכז, שהוכנה ערב מלחמת ששת הימים לביצוע מחטף של השטח המפורז בלטרון על-ידי כוחות חטמ"ר 4 מתוגברים בפלוגת טנקים מגש"פ 12 וביחידה "דוכיפת" או, לחלופין, על-ידי חטיבה 10.

מושיר – דרגה בצבא המצרי המקבילה לדרגת פילדמרשל.

מחטף – כינוי לפעולה התקפית מהירה וקצרה של השתלטות על שטח בשעת כושר, כדי לקבוע עובדה פוליטית-צבאית בשטח.

מט דני (1927-2013) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבת הצנחנים 80. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מתאם הפעולות בשטחים (1979-1982). לאחר שחרורו, שימש כנציב קבילות החיילים (1982-1992).

"מטוויה", תכנית – תכנית מטכ"לית לביצוע חבלה בכביש יריחו-ירושלים באזור מעלה אדומים, באמצעות פלס"ר חטיבה 16 שתונחת במסוקים או על-ידי כוח רגלי שינוע מהר הצופים. הפקודה ניתנה ב-5 ביוני, אך לבסוף לא בוצעה.

מטעני ג'יימס בונד – בחיל הים, מטענים צפים על פני המים.

מי-4, מסוק – מסוק תוצרת ברה"מ, שהיה בתקופת מלחמת ששת הימים בשירות חילות האוויר של מצרים (טייסת אחת), סוריה (טייסת אחת) ועיראק (שתי טייסות).

מיג-17, מטוס – מטוס קרב חד-מושבי תוצרת ברה"מ. שימש מטוס התקיפה העיקרי של חילות האוויר של מצרים וסוריה לצורך סיוע קרוב לכוחות הקרקע.

מינת אל-בידה, נמל – במלחמת ששת הימים, הנמל הראשי של הצי הסורי. בליל 5-6 ביוני תוכננה פשיטה של כוח צוללים משייטת 13 על הנמל. הכוח שנע בסירות גומי לעבר הנמל עוכב בתנועתו בגלל בעיות באחת הסירות, ועל-ידי ספינות סוריות שנכנסו לנמל. בגלל העיכוב בלוחות הזמנים, החליט מפקד הצוללים לשוב לספינת הדיג "גלים" ששימשה כספינת הראשית, מבלי לבצע את המשימה. הפעולה בוטלה למחרת על-ידי המטכ"ל.

מיסטר, מטוס – מטוס קרב-הפצצה חד-מושבי תוצרת צרפת. ראשוניו הגיעו לחיל האוויר ב-1956. חימוש: שני תותחים דאפה 30 מ"מ בתחתית הגוף, עם 150 פגזים לתותח, ארבע נקודות נשיאה תחת הכנפיים למכלי הדלק נתיקים, פצצות או כוורות רקטות במשקל 900 ק"ג. במלחמת ששת הימים הופעלו שתי טייסות של מטוסי מיסטר IVA, כ-33 מטוסים, והם נטלו חלק בתקיפות בכל הגזרות. במהלך הקרבות הפילו המיסטרים מטוס מיג סורי והאנטר ירדני. שמונה מטוסי מיסטר ישראליים הופלו במלחמה מאש נ"מ. אחרי מלחמת ששת הימים הוצאו המיסטרים משירות מבצעי והועברו לאימון מתקדם. בפברואר 1971 יצאו המטוסים מהשירות בחיל האוויר.

מיראז' (C-3) (שחק), מטוס – מטוס יירוט ותקיפה חד-מושבי תוצרת צרפת. שימש בצה"ל משנת 1962. חימוש: שני תותחים דאפה 30 מ"מ, עם 125 פגזים כל אחד (אינם מורכבים כאשר המטוס נושא רקטות האצה), נקודות נשיאה חיצוניות למכלים נתיקים, טילים או פצצות

במשקל 1,350 ק"ג. במלחמת ששת הימים היו לחיל האוויר 65 מטוסי מיראז' במצב שמיש, כשליש מכוחו של החיל, מאורגנים בשלוש טייסות.

מיתלה, מעבר – מעבר הררי בחצי-האי סיני, בציר נח'ל-תעלת סואץ, כ-60 ק"מ מהתעלה. אורכו כ-28 ק"מ, רוחבו במקום הצר ביותר אינו עולה על 50 מ'. במבצע "קדש" התחולל במקום קרב, שזכה לפרסום, של חטיבת הצנחנים. במלחמת ששת הימים נתפס המעבר על-ידי גדוד 94 מחטיבה 200.

"מכבי" – כינוי של מפת הקוד שהייתה בשימוש צה"ל במלחמת ששת הימים ולאחריה.

מכמ"ת 120 מ"מ – מרגמות כבדות מתנייעות בקוטר 120 מ"מ, שהיו בשירות צה"ל בזמן מלחמת ששת הימים.

מלחמה על המים – כינוי למאבק וללחימה כנגד ניסיון סוריה להטות את מימי מקורות הירדן במהלך שנות ה-60, עד מלחמת ששת הימים. במסגרת זו היו ימי לחימה ביבשה ובאוויר.

"מלקחיים", תכנית – תכנית מתקפה לכיבוש רמת הגולן עד לקו האורך 230 (3 ק"מ מזרחית לקוניטרה). הוכנה בנובמבר 1966.

ממשל צבאי – ממשל שמפעילה מדינה בשטח שכבשה ממדינה אחרת. על הממשל הצבאי למלא את צורכי האוכלוסייה החיה בשטח ולהגן על האינטרסים הצבאיים של המדינה הכובשת בשטח הכבוש; הכול לפי תפיסת הלוחמות (המלחמה) בכללי המשפט הבין-לאומי. מדינת ישראל

הטילה ממשל צבאי בשטחים שכבשה ממדינות ערב במהלך מלחמת ששת הימים.

מנדלבאום, מעבר – מעבר הגבול היחיד בין ישראל ובין ירדן בירושלים בתקופה שקדמה למלחמת ששת הימים; נמצא במפגש הרחובות שמואל הנביא וסנט ג'ורג'. קרוי על שם בתי מנדלבאום, שהוקמו בעת היציאה מהחומות ונהרסו במלחמת העצמאות.

מנדלר אלברט (1929-1973) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבה 8. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד אוגדה 252. בתפקיד זה נהרג במלחמת יום הכיפורים.

"מנעול" – מצב כוננות צה"לי (כוננות ג) הבא אחרי מצב "בריח", ומשמעו גיוס מלא של כל המערך הסדיר, גיוס השלמות מילואים וכוננות לתזוזה מיידית. כוננות כזאת הוכרזה ב-19 במאי 1967.

"מפל", תכנית – תכנית מטכ"לית לכיבוש פורט פואד ופורט סעיד, שקדמה למלחמת ששת הימים.

מפקדת גיסות השריון (מפג"ש; גי"ש) – מפקדת קצין השריון הראשי, אשר הייתה אמונה על בניין כוחות השריון בצה"ל, ובה בעת, מפקדה ייעודית. במלחמת ששת הימים – בדרג אוגדה (אוגדה 84). מפקד הגי"ש היה גם מפקד האוגדה.

מפקדה ערבית מאוחדת (מפע"ם) – מוסד צבאי בין-ערבי שהתקיים בשמות שונים מאז ימי מלחמת העצמאות. ב-1964 הקימה ועידת

הפסגה הערבית בקהיר את המפע"ם בראשות הגנרל המצרי עלי עמאר, ולצדו הוקם מטה לתכנון צבאי. למעשה, חדלה המפע"ם לשמש כגוף ב-1966, למרות השימוש בשמה ובבסיס הרעיון העומד מאחוריה במלחמת ששת הימים.

מצוף – כינוי למתחם המבוצר שנבנה על המובלעת הישראלית בהר הצופים.

מְצָרֵי טִירָאן – מְצָרֵי ים, המחברים את פתח מפרץ סואץ עם הים האדום. משמשים מעבר לכלי שיט בין נמלי אילת ועקבה ובין האוקיינוס ההודי והמזרח הרחוק. חסימת המְצָרֵים על-ידי מצרים ב-23 במאי 1967 הייתה אחת העילות המרכזיות למלחמת ששת הימים (כמו גם למבצע "קדש" ב-1956).

"מקבת", תכנית – תכניות התקפיות של פיקוד הצפון לכיבוש רמת הגולן שתוכננה ב-23 במאי:

1. "מקבת דרום" – כיבוש הגזרה הדרומית של רמת הגולן עד גזרת פיק-אל על.
2. "מקבת מרכז" – כיבוש גזרת עורפיה-רוויה ודרבשיה חפר.
3. "מקבת צפון" – כיבוש רמת הבניאס עד לקו שממזרח לזעורה-עין פית.

מרגמות כבדות מרחביות (מכמ"ר) – יחידת מרגמות שהשתייכה לחטיבות המרחביות.

מרון מנחם (מנדי) (1928) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, קצין השריון הראשי. לפני המלחמה שימש מח"ט 10, אך הוחלף ב-1 ביוני. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, נספח צה"ל בווינגטון (1980-1983).

"מרקחת", תכנית – תכנית מטכ"לית לכיבוש מוצבי תל עזזיאת, תל פאח'ר, בורג' בביל, רמת בניאס, תל חמרה, עבסייה, נוחילה ועיג'ר, להחזיק בהם 24 שעות לפחות, לפרוס מערך התרעה ואבטחה בשאר הגזרות, להיערך ל"סדן" לפי פקודה ולהתכונן להמשך כיבוש הרמה הסורית. תוכננה בקיץ 1966.

נאווה איתן (1944-1967) – במלחמת ששת הימים, טוראי, לוחם בגדוד 66 בגבעת התחמושת. בקרב ב-6 ביוני, כאשר נתקל הכוח בהתנגדות עזה, יצא נאווה מחוץ לתעלה וחיפה על התקדמות חבריו בירי מקלע, כאשר הוא חשוף לאש הירדנים. בפעולה זו נהרג. על מעשה זה הוענק לו לאחר מותו עיטור הגבורה.

נאצר, גמאל עבד (1918-1970) – במלחמת ששת הימים, נשיא מצרים והמנהיג הדומיננטי בעולם הערבי.

"נגה", ספינה – אח"י "נגה" (ק-22) נבנתה כציידת צוללות בצי ארה"ב ושימשה כבסיס צף לשייטת 13 ולאבטחה נגד צוללות. שירתה בצי האמריקאי מ-1944 עד 1946 ובחיל הים הישראלי מ-1953 עד 1970. במלחמת ששת הימים תוכננה להשתתף בפעולת הנחיתה באל-עריש שבוטלה, וב-5 ביוני הובילה את כוח שייטת 13 שנועד לתקוף בנמל בניאס בסוריה.

נורד (נוראטלס N-2501), מטוס – מטוס תובלה תוצרת צרפת. היה בשירות צה"ל מערב מבצע "קדש" (1956). מהירותו: 460 קמ"ש, הטווח המרבי: 2,800 ק"מ, יכולת נשיאת מטען של 40 חיילים או 18 פצועים באלונקות. במלחמת ששת הימים היו ברשות חיל האוויר 23 מטוסי נורד. בתקופת ההמתנה ביצעו הנורדים סיורים ימיים במשך כל שעות היום. עם פרוץ המלחמה, מילאו המטוסים משימות סיור ימי ומסר קשר אוויר, והופעלו להצנחת דלק ואספקה לכוחות שהתקדמו בסיני, לפינוי נפגעים ולטיסות סיור. מטוס מסוג זה הושמד בשדה התעופה סירקין בהתקפת מטוסי האנטר ירדניים בצהרי 5 ביוני.

"נחשונים", תכנית – תכנית המתקפה של צה"ל להשמדת את חיל האוויר המצרי ורוב הצבא המצרי בסיני, לכיבוש קדמת סיני וכוננות לכיבוש רצועת עזה, ותנועה לתעלת סואץ ולכיבוש שרם א-שיח'. תכנית זו החלה להתגבש בליל 2-3 ביוני 1967, ועל-פיה כבש צה"ל את סיני.

נחת – כלי שיט שנועד להוביל רק"ם, כוחות ואפסניה במבצעים אמפיביים, להשיט גייסות ולהנחיתם בחוף שאין בו נמל ולנקוט פעולות של החפה, פריקת מטען לוגיסטי והספקתו מחדש. במלחמת ששת הימים שירתו בצה"ל נחתות 36 מ' ונחתות 60 מ'.

ניצן – פקודה של אג"ם-מבצעים לאבטחת מחנות ומתקנים ברחבי המדינה מפני פעולות לוחמה זעירה. הפקודה פורסמה באפריל 1967.

ניר נתן (נתק'ה) (1935-2015) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד צוות קרב גדודי 63, שהורכב מקציני בית הספר לשריון וחיליו. תפקידו האחרון בצה"ל: תת-אלוף, מפקד אוגדה.

נפאלם – תערובת של בנזין מעורב באלומיניום היוצרת דלק מעובה, נזיל ודליק, ומשמשת בפצצות שהיו בשימוש צה"ל וצבאות ערב. מטוסי צה"ל הטילו פצצות כאלה במלחמת ששת הימים, בין השאר, על האונייה האמריקאית "ליברטי".

"נצר", תכנית – תכנית מתקפה סורית שהוכנה ב-24 במאי 1967 לכיבוש אצבע הגליל בשני מאמצים ובמאמץ הטעיה.

"נרקיס" – מפת קוד בחירום של פיקוד הדרום ב-1967.

נרקיס עוזי (1925-1997) – במלחמת ששת הימים, אלוף, אלוף פיקוד המרכז. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל (1965-1968).

אס.יו-100 (S.U-100), טנק – משחית טנקים תוצרת ברה"מ, שנועד לסייע לכוחות שריון כתותח נ"ט נייד. היה בנוי על מרכב ומנוע של טי-34 ובעל תותח 100 מ"מ. במלחמת ששת הימים היה בשימוש צבאות מצרים וסוריה.

"סדין אדום" – ביטוי הקוד לביטול דממת האלחוט ולהפעלת רשתות הקשר של כוחות הקרקע בפיקוד הדרום לקראת תנועה להבקעת המערך המצרי, על-פי תכנית "נחשונים". הקוד ניתן ב-5 ביוני בשעה 07:45 והיה הפתיחה לתחילת המערכה היבשתית.

"סדן", תכנית – תכנית המגננה הכוללת של צה"ל, שנועדה להגן על מרחב המדינה ולשמור על שלמותה במקרה של מתקפה כוללת יזומה של צבאות ערב. התכנית החלה להתגבש מיד בתום מלחמת העצמאות ועודכנה לאחרונה באוגוסט 1966 בהתאם לשינויים שחלו בסד"כ צה"ל. כוונת התכנית הייתה שצה"ל יגן על שלמות מדינת ישראל, ימוטט את צבאות ערב התוקפים, תוך השמדת עיקר כוחם, ויעבור למתקפת-נגד בזירה שתיקבע.

סוידאני אחמד – רמטכ"ל צבא סוריה במלחמת ששת הימים (1966-1969).

סופר מיסטר, מטוס (סמב"ד) – מטוס קרב ותקיפה על-קולי חד-מושבי מדגם סופר מיסטר בי-2 תוצרת דאסו, צרפת. חימוש: שני תותחי 30 מ"מ, שתי פצצות 230 ק"ג או 450 ק"ג, שש רקטות 105 מ"מ ושתי כוורות 68 מ"מ, ובכל אחת מהן 19 רקטות. היה המטוס הראשון מסוגו בחיל האוויר. 24 מטוסי סמב"ד נקלטו ב-3 בדצמבר 1958, ו-12 נוספים נרכשו ב-1963. במלחמת ששת הימים היו במצבת חיל האוויר 35 מטוסי סמב"ד שהשתתפו בתקיפות ובקרבות אוויר.

סופר-פרלון (צרעה), מסוק – מסוק תובלה בינוני, תלת-מנועי, רב-תכליתי מתוצרת צרפת, ששירת בחיל האוויר קרוב ל-25 שנה. במלחמת ששת הימים היו לחיל האוויר ארבעה מסוקים ושמונה טייסים, שעדיין לא סיימו את הכשרתם, ובכל זאת הופעלו המסוקים במשימות מסובכות של פינוי פצועים ותובלת ציוד ותחמושת. ב-7 ביוני 1967

השתתפו מסוקי הסופר-פרלון במבצע "אורים" לכיבוש מרחב שרם א-שיח'.

"סחף", תכנית – תכנית של חיל האוויר לתקיפת מטרות ברמת הגולן בתקופת המאבק על מקורות המים ועל השטחים המפורזים.

סטארפייטר F-104, מטוס – מטוס יירוט חד-מושבי וחד-מנועי תוצרת ארה"ב, שהיה בשירות חיל האוויר הירדני החל מערב מלחמת ששת הימים. שישה מטוסי F-104 היו בירדן לפני המלחמה, ועליהם התאמנו טייסי חיל האוויר הירדני בהדרכת טייסי ארה"ב. מטוסים אלה פונו מירדן ערב המלחמה.

סטיקס, טיל – טיל ים-ים תוצרת ברה"מ, שהותקן על ספינות הטילים מהדגמים קומאר ואוסה. אורכו 6 מ' ולו 454 ק"ג ראש נפץ, והוא בעל טווח של 25 ק"מ. חילות הים של מצרים וסוריה קיבלו טילים כאלה לפני מלחמת ששת הימים, אך כנראה לא היו בכשירות מבצעית לירי. בפועל, לא נורו טילים כאלה במלחמה. לאחריה, הטביעו טילי הסטיקס את המשחתת "אילת".

סטלין IS-3, טנק – טנק כבד תוצרת ברה"מ, אשר תוכנן ויוצר בשלהי מלחמת העולם השנייה; בעל תותח 122 מ"מ ושריון עבה יחסית לטנקי התקופה.

סטרטוקרוזר בואינג 377 (ענק), מטוס – מטוס תובלה ארבעה-מנועי לטווחים ארוכים, ששירת בחיל האוויר בשנות ה-60 וה-70. לפני

מלחמת ששת הימים, התרכזו הטייסות במשימות של הובלת נשק, תחמושת וחלקי ציוד יקרים מצרפת. במלחמת ששת הימים היו במצבת חיל האוויר שבעה מטוסי סטרטוקרוזר. המטוסים ביצעו משימות תובלה לא שגרתיות, כמו הצנחת דלק לכוחות השריון בסיני.

סיקורסקי S-58, מסוק – מסוק לתובלה ולשימוש כללי מתוצרת ארה"ב, ששירת בחיל האוויר בסוף שנות ה-50 ובשנות ה-60. ערב מלחמת ששת הימים היו ברשות טייסת 124 כ-28 מסוקי S-58 שמישים, ואליהם נוספו מסוקי בל 47 (אשר שימשו בבית הספר לטיסה). במלחמה התגלה הפוטנציאל הרב של מסוקי S-58 כמסוקי תובלה, סער וחיסום. ב-6 ביוני 1967 ביצעה הטייסת את מבצע ההנחתה הגדול ביותר שנעשה עד אז, במהלכו הונחתו באום כתף ובאום שיראן כ-600 לוחמי חי"ר וצנחנים במסוקי S-58. בסבב הראשון השתתפו 11 מסוקים, בשניים שלאחריו עוד כ-14 וברביעי - כ-17 מסוקים.

סירה נפיצה (פצחן) – סירה שבחרטומה 150 ק"ג חומר נפץ. הסירה מונהגת על-ידי לוחם אחד, הקופץ ממנה לפני הפיצוץ. בסירות אלה טיבע חיל הים ב-22 באוקטובר 1948 את אוניית הדגל המצרית והוציא מכלל פעולה את האונייה המלווה שלה בחוף עזה.

סלופ, ספינה – אוניית משמר גדולה, המצוידת בתותחים; שימשה בדרך כלל כאוניית קו שני.

סלע אלחנן (1927-1999) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבה 520. במהלך הקרבות בסיני, הודח מתפקידו זה. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, נספח צה"ל במזרח הרחוק.

סמטת המוות – כינוי של סמטה בדרך שכס בירושלים, אשר בה, בדרכם לעיר העתיקה ב-6 ביוני, נקלעו חיילי פלוגה א מגדוד 28 של חטיבה 55 לקרב מול עמדה ירדנית, שהייתה ממוקמת בעומק הסמטה ומנעה את המעבר. בקרבות בדרך שכס ובאזור סמטת המוות נפלו שישה מחיילי פלוגה א, ונפצעו 30. על נסיונותיו לחלץ פצועים ולהשמיד את העמדה קיבל סמ"פ א, סגן מרדכי פרידמן, לאחר מותו, את עיטור הגבורה.

"ספארי", תכנית – תכנית פשיטה שתיכנן פיקוד הצפון על עמדות מרגמה סוריות באזור עליקה ב-4 ביוני 1967.

סקורי, משחתת – משחתת מתוצרת ברה"מ שהייתה בצי המצרי במלחמת ששת הימים. דחי: 3,500 טון, מהירות: 36 קשר, חימוש: ארבעה תותחי 130 מ"מ, שני תותחי נ"מ 76 מ"מ, שמונה תותחי נ"מ 37 מ"מ, מטולי פצצות עומק, עשרה צינורות טורפדו ומוקשים ימיים.

עאמר עבד אל-חכים (1919-1967) - סגן הנשיא המצרי וסגן המפקד הכללי של הכוחות המזוינים במצרים בעת מלחמת ששת הימים. בסיום המלחמה הודח מתפקידו ונכלא. התאבד בכלא בספטמבר 1967.

עילם עוזי (1934) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מג"ד 71 בחטיבת הצנחנים 55. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, ראש היחידה למחקר ולפיתוח (1973-1975).

עמית מאיר (1921-2009) – במלחמת ששת הימים, ראש המוסד (1963-1968).

ענבר בני (בדרי) (1944-1967) - ב-5 ביוני 1967 בקרב על מוצבי רפיח, תפס סמל בני ענבר עמדה עם טנק, בכוונה למשוך את אש האויב ועל-ידי כך לאפשר לפלוגתו לאגף את האויב. תוך כדי פעולתו זו השמיד חמישה טנקים ונפצע בעורפו. למרות פציעתו, לא עזב את תפקידו והמשיך בלחימה. בקרב במבואות אל-עריש, לאחר שפגע בשלושה טנקים ובמספר תותחי נ"ט, נפגע הטנק שלו. הוא וצוותו קפצו מהטנק. ענבר נהרג מאש אויב, שהיה מחופר בשולי הכביש. על פעולותיו בקרב עוטר ענבר לאחר מותו בעיטור הגבורה.

ענבר בנימין (בני) (1931-2010) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מג"ד 51 בחטיבה 1. תפקידו האחרון בצה"ל: תת-אלוף, קצין המשטרה הצבאית הראשי (1976-1977).

"עצמון", תכנית – תכנית מתקפה לכיבוש רצועת עזה, שהתגבשה החל ב-22 במאי 1967. שולבה בסופו של דבר במסגרת תכנית "נחשונים".

עקינין יעקב (1928) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד האגד הארטילרי 213 באוגדה 38. תפקידו האחרון בצה"ל: תת-אלוף, מפקד המכללה לפיקוד ולמטה (1974-1977).

פאטום – מידת עומק = 1.8 מ' בערך.

פוג' – מונח שאין לו מקביל במינוח בצה"ל. זוהי מסגרת ארגונית קבועה, גדולה מגדוד וקטנה מחטיבה, לרוב חד-חילית.

פוגה מגיסטר, מטוס – מטוס הדרכה תוצרת צרפת וישראל. שירת בחיל האוויר מ-1960 עד 2010. במלחמת ששת הימים הופעל כמטוס תקיפה, בתחילה בחזית המצרית ולאחר מכן בחזיתות האחרות. בגלל איטיותו, היה פגיע יחסית. הטייסת איבדה שישה מטוסים מתוך 44 (במצבת חיל האוויר היו 60 מטוסי פוגה), ומשום חוסר בכיסא מפלט נהרגו רבים מהטייסים שמטוסייהם נפגעו; בהם מפקד הטייסת, רס"ן אריה בן-אור (אורבך), שנהרג בעת תקיפה ברמת הגולן ב-9 ביוני ועוטר לאחר מותו בעיטור העוז. מהירות המטוס: 650 קמ"ש, טווח: 920 קמ"ש, חימוש: שני מקלעי 7.5 מ"מ בחרטום, ארבע רקטות 25 ק"ג ושתי פצצות 50 ק"ג.

פורט סעיד, נמל – עיר נמל בפתח הצפוני של תעלת סואץ, הבנויה על לשון החול המפרידה בין ימת מנזלה לים התיכון. הנמל שימש גם כנמל צבאי. ב-6 ביוני חדר כוח של שני "חזירים" של שייטת 13 לנמל, אך לא הצליח למצוא ולהטביע כלי שיט של הצי המצרי.

פי.טי-76, טנק – טנק אמפיבי קל מתוצרת ברה"מ, בעל תותח 76.2 מ"מ. במלחמת ששת הימים היו בצבא מצרים כ-50 טנקי פי.טי-76. ישראל לקחה רבים מהם כשלל והקימה איתם את יחידת טנקי הצליחה, שכינויה היה "דב לבן".

פיפר, מטוס – שם כולל לסדרת דגמי מטוסים קלים בעלי יכולת נשיאה של שניים עד שישה נוסעים, מתוצרת חברת "פיפר איירקראפט", ארה"ב. במלחמת ששת הימים היו במצבת חיל האוויר 55 מטוסי פייפר, ששימשו למשימות תובלה, סיור ותצפית.

פיקוד מרחבי – פיקוד בעל אחריות יבשתית-גיאוגרפית קבועה, המשמש מפקדה על-עוצבתית של אחת מזירות המבצעים היבשתיות של צה"ל, והוא הדרג המבצעי הבכיר ביותר במערך המבצעי היבשתי מתחת למטכ"ל. במלחמת ששת הימים היו בצה"ל שלושה פיקודים מרחביים:

1. **פיקוד הדרום**, בפיקודו של אלוף ישעיהו גביש (שייקה), שנשא באחריות למרחב מול מצרים ברצועת עזה ובסיני, ומול ירדן בגזרת הערבה.
2. **פיקוד המרכז**, בפיקודו של אלוף עוזי נרקיס, שנשא באחריות למרחב מול הגדה המערבית של ירדן, למעט צפון השומרון.
3. **פיקוד הצפון**, בפיקודו של אלוף דוד אלעזר (דדו), שנשא באחריות למרחב מול ירדן בצפון השומרון ומול סוריה ולבנון.

פלד אהרן (פדלה) (1933) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד גדוד 125 בחטיבה 200. תפקידו האחרון בצה"ל: תת-אלוף, מפקד מרחב שלמה.

פלד אלעז (1927) – במלחמת ששת הימים, אלוף, מפקד המכללה לביטחון לאומי ומפקד אוגדה 36, שלחמה בצפון השומרון ובדרום רמת הגולן. זה היה תפקידו האחרון בצה"ל.

פלד משה (מוסה) (1925-2000) – במלחמת ששת הימים, סגן מפקד אוגדה 36. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד גיסות השריון.

פלד מתתיהו (מתני) (1923-1995) – במלחמת ששת הימים, אלוף, ראש אגף האפסנאות. זה היה תפקידו האחרון בצה"ל (1964-1969).

פלס משה (סטמפל) (1933-1968) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, סגן מפקד חטיבה 55. נהרג ב-1968, בהיותו מפקד גדוד 50, בעת מרדף בבקעת הירדן.

פעמון, מוצב ה- – מוצב דו-פלוגתי בקצהו המערבי של הכפר צור באהר, מול קיבוץ רמת רחל; ב-5 ביוני היה מאויש בפלוגת חי"ר מחטיבה 29 הירדנית. המוצב נכבש על-ידי גדוד 161 ופלוגת הסיור של חטיבה 16. בקרבות לכיבושו נפלו שישה חיילי צה"ל.

"פרגול", תכנית – תכנית מטכ"לית שנועדה לכיבוש צפון-ירושלים ומזרחה ולהשתלטות על הגדה המערבית בתוך 72 שעות. התכנית הייתה פעולה התקפית מתואמת של כוחות משלושת הפיקודים, תוך הגנה על

מרחב המדינה וכוננות להכריע את מצרים ביבשה, באוויר ובים. היא פורסמה באוקטובר 1965 והייתה בתוקף במאי 1967. קדמה לה תכנית דומה בשם "גרניט".

פרידמן מרדכי (1938-1967) – במלחמת ששת הימים, סגן, סמ"פ א בגדוד 28 בחטיבה 55. בעת הקרב בדרך לשער הפרחים בירושלים, נבלם הכוח באש עזה מתוך סמטה ("סמטת המוות"). פרידמן חילץ פצוע מתוך הסמטה, וכאשר ניסה לשוב ולחלץ פצועים, נפגע ונהרג. על מעשה זה הוענק לו לאחר מותו עיטור הגבורה.

צוות גדודי משוריין (צג"ס) 63 – כוח משוריין שהוקם במהלך תקופת הכוננות והורכב מהטנקים ומאנשי בית הספר לשריון, בפקודו של סא"ל נתן ניר (נתק"ה). הצג"ס לחם תחת פיקוד חטיבה 14, ובמערכה על אום כתף–אבו עגילה בסיני לחם ככוח עצמאי תחת פיקוד אוגדה 38. מהלך האיגוף העצמאי שלו ב-5-6 ביוני הוא דוגמה לפעולת כוח עצמאי קטן ותרומתו לקרב אוגדתי.

צוללים לוחמים – לוחמי שייטת 13, שנועדו לבצע את פעולות הלוחמה והחבלה הימיות בצלילה.

צור צבי (צ'רה) (1923-2004) – במלחמת ששת הימים, עוזר שר הביטחון. מונה לתפקיד זה ב-31 במאי 1967, עם כניסת משה דיין לתפקיד שר הביטחון. תפקידו האחרון בצה"ל: רב-אלוף, הרמטכ"ל ה-6 (1961-1964).

ציפור, זחל"ם – זחל"ם בעל מתקן לפריצת שדות מוקשים, שהיה ברשות יחידות הנדסת סער במלחמת ששת הימים.

"ציפור", סירה – סירה מהירה, שהייתה בשימוש שייטת 13 ונועדה לגרור כלי שיט קטנים, כדוגמת "חזיר", ולהובלה ואיסוף צוללים. צוידה במכשיר מכ"ם, במקלעים, בציוד קשר ובציוד מילוט.

ציפורי מרדכי (1924) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד חטיבה 14 שלחמה תחת פיקוד אוגדה 38 במרכז סיני. תפקידו האחרון בצה"ל: תת-אלוף, עוזר ראש אג"ם.

"צריח", תכנית – תכנית שקדמה למלחמת ששת הימים ושעל-פיה הונחו שדות מוקשים לאורך גבולות המדינה, במקומות שהייתה צפויה בהם פריצת כוחות אויב.

"קאהר", תכנית – תכנית-האב המצרית להגנת חצי-האי סיני בתקופה שלפני מלחמת ששת הימים.

(ה)קהילה הערבית המאוחדת – הקע"ם הייתה פרי איחוד של סוריה ומצרים בפברואר 1958. היא התפרקה בספטמבר 1961, בעקבות הפיכה צבאית בסוריה.

קהלני אביגדור (1944) – במלחמת ששת הימים, סגן, מפקד פלוגה בגדוד 79. בקרב הג'ירדי בסיני נפצע באורח קשה. על השתתפותו בקרב הוענק לו עיטור המופת. תפקידו האחרון בצה"ל: תת-אלוף, סגן מפקד המפח"ש.

קומאר, ספינה – ספינת טילים תוצרת ברה"מ שהייתה בשימוש ציי מצרים וסוריה במלחמת ששת הימים. דחי: 100 טון, מהירות: 40 קשר, חימוש: שני משגרי טילי סטיקס בעלי טווח של 25 ק"מ.

קוניטרה – עיר ברמת הגולן, על צומת הדרכים שבין הציר שמוליך מגשר בנות יעקב לדמשק והכביש שמוליך מדרום הגולן למסעדה. עד אליה הגיעו כוחות צה"ל ב-10 ביוני, לקראת הכרזת הפסקת האש בשעות אחר הצהריים.

קליין אלחנן (1978-1916) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, קצין ההנדסה הראשי. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל (1964-1969).

"קלשון", תכנית – תכנית מטכ"לית למתקפה יזומה לכיבוש חצי-האי סיני. גובשה ב-1964 והייתה בתוקף ערב מלחמת ששת הימים. כוונתה הייתה שצה"ל יכבוש את מרחב סיני בעוצמה של שלוש אוגדות ובשלושה צירים, ייצב קו על תעלת סואץ ויטהר את מרחב סיני מכוחות אויב בתוך שישה ימים.

קמחי הדר (1929) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד שייטת הצוללות. תפקידו האחרון בצה"ל: תת-אלוף, נספח צה"ל בבריטניה (1973-1976).

קנטרה – עיר על שתי גדות תעלת סואץ. עד מלחמת ששת הימים חיו בה כ-50,000 תושבים. נכבשה במלחמה על-ידי כוח "גרנית" מאוגדה 84 בערב ה-8 ביוני. במלחמת ההתשה נהרסה כמעט לחלוטין.

קצנ"ר – קצין הצנחנים הראשי.

"קרדום", תכניות – שם כולל לשלושה תכנונים התקפיים של המטכ"ל ופיקוד הדרום לכיבוש סיני והשמדת צבא מצרים, שהלכו והתגבשו החל ב-20 במאי 1967 עד ה-2 ביוני, כשגובשה תכנית המתקפה "נחשונים".

קרן אריה (1936) – במלחמת ששת הימים, רס"ן, מפקד גדוד חרמ"ש 121 בחטיבה 8. תפקידו האחרון בצה"ל: תת-אלוף, סגן מפקד גיסות השריון.

ראס סודר - עיירה בדרום-מערב סיני על חוף מפרץ סואץ, סמוך לשפכו של ואדי סודר למפרץ סואץ, ומכאן שמה. מצפון-מזרח לעיר נמצא שדה הנפט של עסל, שהוא אחד הגדולים בחוף המזרחי של מפרץ סואץ. ב-9 ביוני נכבש המרחב על-ידי כוח מוטס מבית הספר לצניחה ולו"ז (לוחמה זעירה) בפיקוד רס"ן משה לוי וכוחות מאוגדה 31.

רביב טוביה (1934) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד גדוד 268 בחטיבה 60. תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, הנספח הצבאי בטורקיה (1975-1978).

רביב יהושע (1926-1990) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, המזכיר הצבאי של שר הביטחון. מונה לתפקיד זה ערב המלחמה ושימש בו, גם כתת-אלוף, עד 1974.

רבין יצחק (1922-1995) – במלחמת ששת הימים, רב-אלוף, הרמטכ"ל ה-7 של צה"ל (1963-1968). נרצח בעת שהיה ראש ממשלת ישראל ב-4 בנובמבר 1995.

רגב אריה (1933-1968) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, קצין האג"ם של פיקוד המרכז. תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, מפקד חטיבת הבקעה. נהרג בתפקיד זה במהלך מרדף בבקעת הירדן.

רהב יצחק (איזי) (1926-2015) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, ראש מחלקת ים בחיל הים (שני במדרג). זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל. עזיבתו את התפקיד כרוכה ביחסים עכורים עם מפקד החיל, אלוף שלמה אראל.

"רהב", צוללת (צ-73) – נבנתה ב-1945 בבריטניה (דגם S). צוותה מנה כ-50 איש. במלחמת ששת הימים לא הייתה כשירה לפעולה תת-מימית, אך פעלה מעל פני המים במסגרת אבטחת החופים. בדצמבר 1967 הוצאה מהשירות.

"רובד" – היערכות חירום של פיקוד הדרום ב-28-29 בנובמבר 1966, בעקבות ידיעות מודיעין על כך שמפע"ם הורתה לכוחות צבא מצרים להתרכז בסיני ולכוחות צבא עיראק לנוע לגבול ירדן. ההיערכות בוצעה באמצעות ריכוז שקט של כוחות סדירים בדרום הארץ וקיום כוננות גבוהה בשאר יחידות הצבא. כשהתברר, כעבור יומיים, שאין תנועות של צבא מצרים, בוטלה הכוננות ופוזרו הכוחות.

"רוגל", תכנית – תכנית צה"ל להיערכות למגננה בפיקוד הדרום, כפי שהחלה להתגבש במטכ"ל ובפיקוד הדרום ב-16 במאי 1967. למחרת פורסמה פקודת "רוגל מס' 2", ב-19 במאי "רוגל מס' 3" וב-30 במאי פורסמה "רוגל מס' 4". כוחות צה"ל בפיקוד הדרום נערכו בשטח בהתאם לפקודות אלה עד לתחילת המלחמה.

יום אורי (1926-2008) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד בית הספר לשריון ומפקד חטיבה 37, עמה לחם בצפון השומרון וברמת הגולן. תפקידו האחרון בצה"ל: תת-אלוף, ראש הג"א במלחמת יום הכיפורים (1972-1974).

"רותם", כוננות – שם הקוד להיערכות צה"ל בעקבות כניסת כוחות מצרים לסיני בפברואר 1960. ב-18 בפברואר הכניסה מצרים לחצי-האי שתי אוגדות, ולישראל נודע הדבר רק ארבעה ימים לאחר מכן. עקב כך, הורדו כוחות רבים דרומה והיה גיוס חלקי של חטיבות שריון. לאחר שבועיים, הסיגו המצרים את הכוחות אל ממערב לתעלת סואץ. אי-הגילוי של כניסת הכוחות המצריים לסיני גרם להאשמות ולזעזועים בקרב גורמי המודיעין.

ריאד, עבד אל-מונעם (1919-1969) – גנרל מצרי במלחמת ששת הימים, פריק, רמ"ט המפקדה הערבית המאוחדת; פיקד על החזית הירדנית כחלק מהסכם ההגנה המצרי-ירדני. לאחר המלחמה מונה לרמטכ"ל צבא מצרים. נהרג מפגיעת טיל "זאב" ישראלי (1969).

ריבולי, מלון – מלון מול שער שכם בירושלים, בקצה רחוב צלאח א-דין. ב-6 ביוני 1967, לאחר כיבוש האזור, התמקמה בו פלוגה ג של גדוד 28.

רפיח - העיר הדרומית ביותר ברצועת עזה; חלק הארי שלה נמצא בשטח הרצועה והשאר בשטח מצרים. תושביה ערבים מוסלמים, ומרביתם פליטים פלסטינים. ב-5 ביוני 1967 נכבשה העיר על-ידי אוגדה 84 בקרב מורכב ועקוב מדם, בו נפלו 59 חיילי צה"ל.

רפן גד (1945) – במלחמת ששת הימים, סגן, מפקד מחלקה בגדוד 39 של חטיבה 45. ב-6 ביוני 1967 פיקד סגן גד רפן על מחלקת טנקים. בקרב על רכסי ג'נין נפצע מפקד הפלוגה. רפן נטל את הפיקוד על הפלוגה, המשיך בהסתערות וכבש עם חייליו את היעד, שהוקצה לפלוגתו. לאחר הכיבוש, בתנועה להתארגנות, גילה בטווח קרוב טנקי אויב ונכנס עמם לקרב. הטנק שלו נפגע מספר פעמים והתפוצץ. בהתפוצצות נקטעה ידו, והוא נכווה כוויות קשות ביותר. למרות כאביו, ריכז את צוותי הטנקים שנצלו מטנקים אחרים שנפגעו, אירגנם ווידא את פינויכם לבית סמוך למקום הקרב. גם בבית לא איבד את עשתונותו, אירגן את האנשים להגנה, חילק תפקידים, הורה להשמיד מסמכים והרגיע את הפצועים. הוא שלט באנשים עד שחולצו מהמקום, לאחר שעות אחדות. על פעולותיו אלה הוענק לו עיטור הגבורה.

רשף יהודה (1926-2004) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבה 11. תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, רמ"ח המבצעים במטכ"ל.

שאזלי סעד א-דין (1922-2011) – במלחמת ששת הימים, מפקד כוח משימה אוגדתי (מגי'מועה) בסיני. לימים, רמטכ"ל צבא מצרים במלחמת יום הכיפורים.

שבויים – במלחמת ששת הימים נפלו 15 חיילי צה"ל בשבי צבאות ערב: 11 במצרים, אחד בסוריה, שניים בעיראק ואחד בלבנון. בידי צה"ל נפלו 6,718 שבויים, חיילים ואזרחים, ממדינות ערב.

שדמי יששכר (ישפה) (1922) – במלחמת ששת הימים, אל"ם במילואים, מפקד חטיבה 200, שחדרה למרחב ג'בל ליבני דרך ואדי חרידין בסיני, תחת פיקוד אוגדה 31.

שדרת מע"צ – כינוי לכביש 918, כביש אורך אזורי בעמק החולה, העובר לאורך הגבול שבין העמק למדרונות רמת הגולן, ומוביל מקיבוץ גדות בדרום עד לחורשת טל בצפון.

שוט, טנק (סנטוריון) – טנק מערכה מתוצרת בריטניה, שהיה בשימוש צה"ל החל משנות ה-50. תחילת ייצורו של הטנק ב-1949. ישראל רכשה ושיפרה את דגמי הסנטוריון השונים. ב-5 ביוני 1967 היו 283 טנקי שוט עם תותח 105 מ"מ, ועשרה עם תותח 20 ליטראות בשירות צה"ל (בחטיבות 7, 200, 520 ו-14, בגדוד 46, ובפלוגות בחטיבות 10 ו-37).

שומרון דן (1937-2008) – במלחמת ששת הימים, רס"ן, מפקד כוח סיור ותול"ר במסגרת כוח "גרנית". על פעולותיו במלחמה עוטר בעיטור

המופת. תפקידו האחרון בצה"ל: רב-אלוף, הרמטכ"ל ה-13 (1987-1991).

שוקיירי אחמד (1980-1908) – במלחמת ששת הימים, יו"ר אש"ף.

שחם זאב (זוניק) (1992-1923) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, מפקד חטיבה 5. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל.

שחר אריה (2012-1926) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, רמ"ט פיקוד הדרום. זה היה גם תפקידו האחרון בצה"ל.

שיח' ג'ראח – שכונה במבואותיה הצפוניים של ירושלים. חשיבותה נבעה מכך ששתי דרכים חיוניות עברו בה: הדרך למובלעת הר הצופים; והדרך מירושלים צפונה, לכיוון רמאללה. ב-6 ביוני 1967 נכבשה השכונה על-ידי גדוד 71 מחטיבה 55.

שיח' זויד – יישוב ערבי בצפון סיני, 11 ק"מ מצומת רפיח, לצד הכביש לאל-עריש. במרחב שיח' זויד היה מערך מצרי מבוצר. חטיבה 7 פרצה את המתחם פעמיים ב-5 ביוני; בתחילה, על-ידי כוח הסמח"ט שנע כחוד, ולאחר מכן על-ידי הגוף העיקרי של החטיבה. בקרבות אלה נפלו 17 חיילי צה"ל.

שירזי דוד (1967-1947) – טוראי, חייל בגדוד 12. בעת הקרב על תל פאח'ר ברמת הגולן, נשכב על הגדר ואיפשר לחבריו לעבור על גבו לתוך המוצב. לאחר מכן, נטל את המקלע מאחד הפצועים והמשיך בלחימה.

טוראי שירזי נפל במהלך הלחימה על התל. על מעשהו זה הוענק לו לאחר מותו עיטור הגבורה.

שלו אריה (2011-1926) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, דובר צה"ל. תפקידו האחרון בצה"ל: תא"ל, המושל הצבאי ביהודה ובשומרון. במלחמת יום הכיפורים היה ראש מחלקת המחקר באמ"ן.

שער האריות – אחד משערי חומת העיר העתיקה של ירושלים מצד מזרח. קיבל את שמו בשל תבליטי שני זוגות הברדלסים משני צדדיו, שנחשבו, בטעות, לאריות. השער נבנה בשנים 1538-1539, יחד עם שיפוץ ובניית חומות העיר העתיקה. ב-7 ביוני 1967 פרצה חטיבה 55 לעיר העתיקה דרך השער. במהלך הפריצה נופצו דלתות השער, והן שוקמו לאחר שנתיים, בפברואר 1969.

שעת ה"ק" – כינוי לזמן הפעלת פקודות החירום ולשעת הקריאה לגיוס המילואים.

שפיר הרצל (1929) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, ראש מטה אוגדה 84. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד פיקוד הדרום (1976-1978).

שפירא טוביה (טיבי) (1931) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד גדוד 50 בחטיבה 35. נפצע בקרב רפיח. תפקידו האחרון בצה"ל: אל"ם, מפקד מרחב שלמה.

שקד עמנואל (מנו) (1930) – במלחמת ששת הימים, סא"ל, מפקד החטיבה המרחבית 3. תפקידו האחרון בצה"ל: תת-אלוף, קצין החי"ר והצנחנים הראשי.

"שקד", סיירת – יחידת הסיור של פיקוד הדרום. במלחמת ששת הימים פוצלה ופעלה תחת פיקודה של חטיבה 8 וככוח עצמאי.

שרביט – כינוי למתקן שכלל זוג מקלעים, שפעלו צמוד לקרן אור אינפרא-אדומה (א"א). חסימת הקרן גרמה להפעלת המקלעים, שפגעו בנקודת החסימה.

שרה כחולה – מכשיר קשר וביות ים-אוויר, שנועד לאתר כוחות הזקוקים לחילוץ.

שרון אריאל (1926-2014) – במלחמת ששת הימים, אלוף, ראש מה"ד ומפקד אוגדה 38, שלחמה במרכז סיני. תפקידו האחרון בצה"ל, מפקד פיקוד הדרום (1969-1973). פיקד על אוגדה 143 במלחמת יום הכיפורים. ראש ממשלת ישראל ה-11 (2001-2006).

שרם א-שיח' – עיר מצרית בדרום חצי-האי סיני, לחוף מפרץ אילת. שוכנת סמוך למצרי טיראן, ולכן חיל המצב בה לקח חלק בחסימת המצרים. ב-7 ביוני 1967 נכבשה העיר, לאחר שננטשה על-ידי המצרים, על-ידי כוח חיל הים שהגיע מאילת, בפיקוד אל"ם אברהם בוצר.

שרמן, טנק – טנק בינוני תוצרת ארה"ב, שדגמים שונים שלו היו בשירות צה"ל:

1. **M-1** – הדגם הבסיסי של השרמן, בעל תותח 76.2 מ"מ. במלחמת ששת הימים שירתו בצה"ל 151 טנקי M-1 (בגדודי השריון הפיקודיים [גש"פ] 181, 182, 226).

2. **M-50** – דגם טנק שרמן ששופר על-ידי הסבת התותח המקורי שלו לתותח צרפתי מדגם CN 75-50 בקוטר 75 מ"מ, שהוא בעצם העתק של תותח טנק ה'פנתר' הגרמני. M-50 נכנס לשירות בצה"ל באמצע שנות ה-50 של המאה ה-20 ושירת עד שנות ה-70. במלחמת ששת הימים היו בצה"ל 179 טנקי M-50 (בחטיבות 8, 10, 14, 37, 45).

3. **M-51** – היה כנראה דגם טנק השרמן המתקדם ביותר שיוצר. מנועו הוחלף למנוע דיזל עם הספק של 460 כ"ס, מערכות בקרת האש שלו שופרו, נוספו זרקורי אינפרא-אדום, והשינוי המשמעותי ביותר – התותח הוסב לתותח צרפתי בקוטר 105 מ"מ. במלחמת ששת הימים היו בצה"ל 175 טנקי M-51 (בחטיבות 8, 14, 37, 45).

תגר, טיל – כינוי לטיל נ"ט אס-אס-11 מתוצרת חברת 'נורד' הצרפתית, שהורכב על גבי זחל"ם. כל זחל"ם נשא ארבעה טילים. הטיל היה מונחה תיל ובעל טווח שבין 500 מ' ל-3,000 מ'. לטיל היה ראש נפץ של חני"ם במשקל 8 ק"ג, בתצורת מטען חלול, והיה יכול לחדור 600 מ"מ פלדה. הטיל שקל 30 ק"ג.

תול"ר – תותח ללא רתע.

תל אל-פול – מתחם של צבא ירדן באזור רמאללה, בשטח החיוני על גב ההר. נכבש במלחמת ששת הימים על-ידי חטיבה 10. בקרב השתתף כוח

מיחידת "דוכיפת" על גבי שריוניות אמ"ל 90, ובמהלכו נפגעו שתי שריוניות. מפקד היחידה עם שלושה מאנשיו נפלו בקרב זה.

תל עזזיאת – גבעה באורך 1.5 ק"מ על שפת המתלול של רמת הגולן, ממזרח לשאר ישוב, עליה היה מערך הגנה סורי. במלחמת ששת הימים נכבש על-ידי גדוד 51 של חטיבה 1, שהגיע לעורף המוצב. בקרב נפל חייל אחד, ונפצעו שלושה.

תל פאח'ר – מוצב מחלקתי ועורפי של הצבא הסורי בצפון רמת הגולן, ממזרחית לכפר סאלד. במלחמת ששת הימים נכבש על-ידי גדוד 12 של חטיבה 1 בקרב עז, שבמהלכו נפלו 22 חיילי צה"ל.

תלם בנימין (1928-2008) – במלחמת ששת הימים, אל"ם, עמד בראש כוח המשימה בפעולת חיל הים בפורט סעיד. תפקידו האחרון בצה"ל: אלוף, מפקד חיל הים במלחמת יום הכיפורים (1972-1976).

"תנין", צוללת (צ-71) – הצוללת הראשונה של חיל הים. נבנתה ב-1945 בבריטניה (דגם S). צוותה מנה כ-50 איש. במלחמת ששת הימים, בפיקודו של רס"ן אברהם דרור, לקחה חלק בפעולת אלכסנדריה.

תעלת סואץ – נתיב מים בין-לאומי, המקשר בין הים התיכון ובין ים סוף. אורכה 157.5 ק"מ, והיא מייתרת את הצורך להקיף את יבשת אפריקה בנתיב הימי שבין אירופה למזרח אסיה. במלחמת ששת הימים הגיעו כוחות צה"ל עד אליה, ועד מלחמת יום הכיפורים שימשה חיץ בין כוחות צה"ל ובין כוחות הצבא המצרי.

תקופת ההמתנה (כוננות) – התקופה שבין 16 במאי 1967, כאשר המצרים החלו להזרים כוחות צבא לסיני, ועד לפרוץ מלחמת ששת הימים ב-5 ביוני 1967.

מקורות ראשיים

הבר איתן ושיף זאב (עורכים), **לקסיקון מלחמת יום הכיפורים**, זמורה ביתן ודביר, 2003.

ברזנר עמיעד, **אש לפניו תלך – התפתחות ותמורות בשריון הישראלי מתום מלחמת סיני למלחמת ששת הימים**, מודן ומערכות, 2017.

הבר איתן ושיף זאב (עורכים), **לקסיקון לבטחון ישראל**, זמורה, ביתן, מודן, 1976.

אתר חיל-האוויר.

אתר יד לשריון.

ויקיפדיה.

אג"ם-תוה"ד, **המילון למונחי צה"ל**, 1998.

מוזיאון חיל הים וההעפלה.

המחלקה להיסטוריה, ספרים ומחקרים על אודות מלחמת ששת הימים.

לכיש זאב ומאיר אמיתי (עורכים), **עשור לא-שקט פרקים בתולדות חיל-האוויר בשנים 1956-1967**, משרד הביטחון, 1995.

רז גילת (עורכת), **בעוז גבורתם**, משרד הביטחון, 2014.

מטכ"ל-מה"ד, עקד הגוש, 1961.